

**TÜRKÇE ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME SÜRECİNİN DİL
SOSYALLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
(MERSİN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF İREM BÜLBÜL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**MERSİN
KASIM- 2022**

**TÜRKÇE ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME SÜRECİNİN DİL
SOSYALLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
(MERSİN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF İREM BÜLBÜL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Faik KANATLI**

**MERSİN
KASIM-2022**

ÖZET

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME SÜRECİNİN DİL SOSYALLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ (MERSİN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ)

Bireylerin anadilini örgün eğitimle geliştirmesinin sağlanmasında temel amaç, bu dilin doğru kullanılmasını sağlamaktır. Bireylerin anadilini doğru ve yeterli şekilde kullanması, onların toplumla olan ilişkisini sağlamlaştıracaktır. Dolayısıyla anadili kullanımında yeterli olan bireyler, içinde bulunduğu toplumla etkileşimde bulunarak dilsel açıdan karşılıklı kültürel beslenmeyi sağlayacaktır. Birey ve toplum arasında oluşan bu kültürel beslenme durumu, dil sosyalleşmesini ortaya çıkarmaktadır.

Bir süreç olarak düşünülebilecek olan dil sosyalleşmesi; okuma, yazma, dinleme ve konuşma sosyalleşmesi olarak incelenmektedir. Birbirleriyle yakın ilişki içinde olan okuma ve yazma sosyalleşmesi, Türkçe eğitiminde ve Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde gelişimin bir yolu olması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve araştırma verileri, görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Bu araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinin dil sosyalleşmesi açısından yeterliliğini incelemek ve ortaya koymaktır. Bu amaçla Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesi; Türkçe öğretmeni adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesi hakkında görüşleri, okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına lisans eğitiminin etkileri, Türkçe öğretmenliği lisans eğitiminin öğretmen adaylarına okuma ve yazma sosyalleşmesi açısından kazandırdığı deneyimler ve Türkçe öğretmeni adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazanmasında lisans eğitiminin yeri ölçütlerine göre incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesine gereken önemin verilmediği, bunun sonucu olarak da eğitim sürecinde dil sosyalleşmesinin imkanlarından yeterince yararlanılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretmeni Yetiştirme Süreci, Dil Sosyalleşmesi, Okuma ve Yazma.

Danışman: Prof. Dr. Faik KANATLI, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bölümü Bilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

EXAMINING A TURKISH LANGUAGE EDUCATION PROGRAM FROM THE PERSPECTIVE OF LANGUAGE SOCIALIZATION (EXAMPLE OF MERSIN UNIVERSITY FACULTY OF EDUCATION)

The main purpose of enabling individuals to develop their mother tongue through formal education is to ensure that this language is used correctly. The correct and adequate use of their mother tongue will strengthen their relationship with the society. Therefore, individuals who are competent in using their mother tongue, interacting with the society in which it is located, it will provide mutual cultural nourishment in terms of linguistics. This cultural nutritional situation between the individual and society reveals language socialization.

Language socialization, which can be thought of as a process; reading, writing, listening in the process of training Turkish teachers.

In this study, qualitative research method was used and research data were obtained by interview method. The purpose of this research, to examine and reveal the adequacy of the Turkish teacher training process in terms of language socialization. For this purpose, language socialization in the process of training Turkish teachers; Turkish teacher candidates' views on reading and writing socialization, the effects of undergraduate education on the concept of reading and writing socialization, the experiences that Turkish language teaching undergraduate education gives to teacher candidates in terms of reading and writing socialization and the place of undergraduate education in Turkish teacher candidates' acquiring reading and writing socialization as a teaching skill were examined and evaluated. As a result of the research, it was determined that the necessary importance was not given to language socialization in the process of training Turkish teachers, and as a result, the opportunities of language socialization in the education process were not sufficiently utilized.

Keywords: Turkish Language Teacher Education, Language Socialization, Reading and Writing.

Advisor: Prof. Dr. Faik KANATLI, Mersin University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences, Department of Turkish Education, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tez çalıŐmamın oluŐum sürecinde bana dolaylı ve dolaysız katkı saēlayan birçok kişi bulunmaktaydı. Fakat burada özellikle büyük desteēi ve katkılarıyla ufkumu açan ve bu çalışmaya yönelik motivasyonumu saēlayan saygıdeēer danıŐmanım Prof. Dr. Faik KANATLI'ya, tezimin gelişme aşamalarında benden ilgi ve yardımlarını eksik etmeyen ēretim Görevlisi Yunus Emre ÇEKİCİ'ye ve yüksek lisans eēitimim boyunca akademik geliŐimime katkıda bulunan hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca eēitim hayatımda geirdiēim her dönemde yanımda olduklarını hissettiren ve bana her türlü desteēi saēlayan aileme teşekkür ederim.

Elif İrem BÜLBÜL
Ekim 2022, MERSİN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	
ETİK BEYAN	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER	vii
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumları	3
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Sınırlılıklar	4
1.4. Varsayımlar	4
2.KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1.Dil	5
2.1.1.Dil ve Kültür	6
2.1.2.Dil ve İletişim	8
2.1.3.Dil ve Eğitim	9
2.1.3.1.Dil Eğitimi ve Temel Dil Becerileri	11
2.2.Sosyalleşme	12
2.3.Dil Sosyalleşmesi	13
2.3.1.Dil Sosyalleşmesini Etkileyen Öğeler	16
2.3.1.1.Benlik ve Deneyim	17
2.3.1.2.Bilişsel Esneklik	17
2.3.1.3.Dil Becerileri	17
2.3.1.4.Öğrenme ve Öğretme	18
2.3.1.5.Aile ve Çevre	18
2.3.1.6.Medya	18
2.3.1.7.Kültür	18
2.3.2.Dil Sosyalleşmesi Alanları	19
2.3.2.1.Okuma Sosyalleşmesi	19
2.3.2.1.1.Okuma Sosyalleşmesi Bağlamında Okuma Sürecinin Aşamaları	20
2.3.2.1.2.Okuma Sosyalleşmesinde Söz Varlığının Önemi	21
2.3.2.1.3.Okuma Sosyalleşmesinin Alt Boyutları	22
2.3.2.2.Yazma Sosyalleşmesi	23
2.3.2.2.1.Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Öncesi Aşaması	24
2.3.2.2.2. Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Sırası Aşaması	24
2.3.2.2.3. Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Sonrası Aşaması	24
2.4.Türkçe Öğretmeniği Lisans Programı ve Dil Sosyalleşmesi	25
3.YÖNTEM	27
3.1.Araştırmanın Modeli	27
3.2.Araştırma Grubu	27
3.3.Verİ Toplama Araçları	28
3.3.Verİ Analiz Yöntemi	29
4. BULGULAR	30
4.1. Öğretmen Adaylarının Okuma Sosyalleşmesine Yönelik Görüşleri Hakkında Bulgular	30
4.1.1.Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri	30
4.1.2.Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri	32

4.1.3.Trke ēretmenliēi Lisans Eēitiminin ēretmen Adaylarına Okuma Sosyalleēmesi Açısından Kazandırdıēı Deneyimler	35
4.1.4.Trke ēretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleēmesini Bir ēretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eēitiminin Yeri	39
4.2. ēretmen Adaylarının Yazma Sosyalleēmesine Ynelik Grēleri Hakkında Bulgular	42
4.2.1.Trke ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleēmesi Hakkında Dēnceleri	42
4.2.2.Trke ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleēmesi Kavramına Bakıē Açısına Lisans Eēitiminin Etkileri	45
4.2.3.Trke ēretmenliēi Lisans Eēitiminin ēretmen Adaylarına Yazma Sosyalleēmesi Açısından Kazandırdıēı Deneyimler	47
4.2.4.Trke ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleēmesini Bir ēretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eēitiminin Yeri	51
5. TARTIēMA	54
6. SONUÇ ve NERİLER	55
6.1.Sonuç	55
6.2.neriler	57
KAYNAKÇA	58
EKLER	61
ZGEMİē	66

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.2. Çalışma grubunun cinsiyet özellikleri	28
Tablo 4.1.1.Türkçe ēretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri	30
Tablo 4.1.2.Türkçe ēretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eēitiminin Etkileri	33
Tablo 4.1.3.Türkçe ēretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Açısından Kazandıēı Deneyimler	36
Tablo 4.1.4.Okuma Sosyalleşmesini ēretmenlik Becerisi Olarak Kazanma	39
Tablo 4.2.1.Türkçe ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri	43
Tablo 4.2.2.Türkçe ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eēitiminin Etkileri	45
Tablo 4.2.3.Türkçe ēretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kazandıēı Deneyimler	48
Tablo 4.2.4.Yazma Sosyalleşmesini ēretmenlik Becerisi Olarak Kazanma	51

KISALTMALAR VE SMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
MEB	Milli Eēitim Bakanlıēı
TDP	Trkēe Dersi ēretim Programı
TDK	Trk Dil Kurumu

---

1. GİRİŞ

Dil, sosyal yaşamımızın sağlayıcısı ve sürdürücüsü olma görevine sahiptir. Bu kesintisiz görevini mükemmel biçimde sürdüren dil, literatürde çeşitli tanımları yapılmış bir kavramdır. Türk Dil Kurumu (2011), dili bir anlaşma olarak ele alırken dil ile ilgili bireysel fikirlerini belirten düşünür ve yazarların, dili daha çok toplumsal boyutuyla birlikte ele aldıkları görülebilir. Ne denli ilkel olursa olsun, hiçbir toplumun dil aracını geliştirmekten geri kalmadığını söyleyen Köksal (2003) bu tanımıyla her toplumun kendi dilinin üreticisi ve kullanıcısı olduğuna dikkat çekmiştir. Dildeki işaretlerin, insanlar arasında bir anlaşma, bir uyuşma ürünü olup, bir dili konuşan toplumun ortak malı olduğunu belirten Aksan da (1978) dil ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Fakat dil, bu tanımların hepsinin toplamından çok daha fazla anlamlar barındırır. Bunun sebebi, dili dünya üzerinde yaşayan herkesin kullanması ve aynı zamanda bu kullanımlar sırasında dili yeniden üreterek ona yeni anlamlar kazandırmasıdır. Dil, kendisine yönelik tanımlamaların sınırlarından ibaret değildir. Kendini sürekli yeniden üreten ve ürettiklerini dönüştüren bir kavramdır.

Dil, her şeyden önce bir ortak kimliktir. Bu ortaklık, topluma mensup olan bireyler arasındaki ilişkilerin kaynağıdır. Bir kültüre bağlı insanların hayatı boyunca edindiği pek çok bilgi, geçirdiği yaşantılar, kazandığı tecrübeler dil vasıtasıyla elde edilir. Dil, her türlü yaşamın zihinde yer edinmesinde aracı olur. Birey, dilini özümlediği ölçüde kendi yaşamını zenginleştirir. Toplum içindeki varlığını da yine dilinin izin verdiği kadarıyla korur ve sağlamlaştırır.

Dilin kullanım amacı, bireyler arasında iletişimi sağlamaktır. Düşünsel verimliliği destekleyen başarılı bir iletişim için yalnızca sözcüklerin değil, değer yargılarının, ekinlerinin de karşılıklı olarak bilinmesi gerekliliğine vurgu yapan Köksal (2003) başarılı bir iletişim için yalnızca dilin değil aynı zamanda toplumun değer yargılarının ve ortak paylaşımlarının da önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Her dil kullanıcısı, ait olduğu çevrenin ortak dilini ve anlaşma sistemlerini kullanır. Dildeki bu ortaklık, bireylere onların toplumun bir parçası olduğu gerçeğini hatırlatır.

Toplumsal hayatın getirdiği bir arada yaşama ve insanlarla iletişimde bulunma zorunluluğu, bireyin dilini etkin kullanmasını gerektirir. Günümüz dünyasında sosyal bilimlere duyulan ihtiyacın ve bu alanlardaki gelişmelerin önemi göz önünde bulundurulacak olursa iletişim ve dili kullanma becerisinin de ne derece önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Dünyamızın ve ülkemizin içinde bulunduğu koşullar dolayısıyla bireylerin dil becerilerinin geliştirilmesi ve bu sayede sağlıklı iletişim yolunun açılması, günümüz insanına kazandırılacak en büyük faydalarından biridir.

Toplum hayatında iletişimin en üst düzeyde gerçekleştirilmesi, öncelikle bireylerin ana dilini kullanma becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Bireyin kendini ifade etmedeki

yeterliliğinin de ötesinde ifade gücünün zenginleştirilmesi önemlidir çünkü dili etkili kullanma becerisinin günümüz yaşantısına getirdiği katkılar göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Sonuç olarak birey, yaşadığı toplumda kendini en iyi şekilde ifade etmek ve kültürünün nitelikli bir taşıyıcısı olmak için dile ihtiyaç duymaktadır.

Dilin kullanımı; yalnızca konuşma ile sınırlı olmayan, alıcı ve ifade edici dil becerilerimizin tümünü kapsayan bir işlemdir. Bireyin duyduğu veya okuduğu bir cümleyi anlamlandırabilmesinin temeli, cümlenin ait olduğu dile ilişkin edindiği yaşantılardır. Birey bu dilsel yaşantılar sayesinde dilin bir kurallar bütününden çok daha fazlası olduğu bilincine varır.

Dil kavramı, sosyal yaşamın bir ürünüdür ve aynı zamanda ona yaşama, gelişme imkanı sunan bir sosyalleşme aracıdır. Sosyal yaşam ve sosyal düzen, varlığını dilin varlığına borçludur. Bu durumda sosyal yaşam kavramı, varlığını aslında üreticisi olduğu “dil”e borçludur. Dil ve sosyal yaşam arasındaki bu karşılıklı etkileşim, bizi “sosyalleşme” kavramını incelemeye yönlendirmektedir. Sosyalleşme kavramı için birçok tanım yapılmıştır. Sosyalleşmeyi bireyin çeşitli bilgi, beceri, değer ve davranışlar edinerek içinde bulunduğu toplumun kültürünü; örgütlenme, iş bölümü, üretim ve tüketim biçimlerinin gereklerini bilmesi ve buna katılma çabası içinde olması olduğunu söyleyen Özpolat (2009) sosyalleşmeyi kültür alma olarak tanımlamıştır denilebilir. Sosyalleşmeyi doğuştan psikolojik bir varlık olan insanın zamanla sosyal bir varlık hâline gelmesi olarak gören Celkan (1991) bunu “biz” ve “ben” kavramlarını “topluluk” ve “insan” kavramlarıyla özdeş tutarak sosyalleşme kavramını “biz”in içinde eriyen “ben” olarak düşünmüş ve tanımlamıştır. Bireyin sosyalleşme sürecini bir gereklilik olarak benimseyen Doğan (1993) bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını ve davranış biçimlerini dikkate almasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Yapılan tanımlara bakıldığında genel anlamda bireylerin içinde buldukları toplumun kültürünü ve değerlerini özümsemeleri olarak görülen “sosyalleşme” psikoloji, sosyoloji gibi birçok disiplinle ilişki içerisindedir. Bu çalışmada ise sosyoloji, dil ile ilişkisi bakımından incelenecektir.

“Dil” ve “sosyalleşme” kavramlarının birbirleriyle olan ilişkisi, araştırmaya değer bir konudur. Sosyalleşme, bir bakıma dilin kullanımı için bir zemin hazırlar. Bireyin sosyal hayatın içerisinde bulunma isteği, dili kullanmayı bir zorunluluk haline getirir. Dil sosyalleşmesi kavramı ise bu noktada ortaya çıkar. Dil sosyalleşmesi, kaynağını dilden alan fakat varlığını sürdürebilmesi ve gelişmesi için sosyalleşme olgusuna ihtiyacı olan bir alandır. Bu iki kavramın birleşiminden oluşan ve her ikisinin özelliklerini bünyesinde barındırmakla birlikte tamamıyla özgün ve yeni bir çalışma alanı oluşturan dil sosyalleşmesi, üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumları

Bu çalışmada dil sosyalleşmesinin Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı'na katkısı incelenip bu kavramın Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecindeki yeri belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Sonraki süreçlerde hazırlanacak Türkçe öğretmenliği lisans programlarının dil sosyalleşmesine yer vererek dil eğitimine daha fazla katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öneriler sunulmuştur. Amaca yönelik temel problem durumu şudur: Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı çerçevesinde yürütülen Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesinin olası olanaklarından yeterince yararlanılıyor mu? Bu temel soru doğrultusunda alt problemler şu şekildedir:

1. Öğretmen adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
2. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, öğretmen adaylarının okuma sosyalleşmesine yönelik deneyim kazanmasını sağlıyor mu?
3. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, öğretmen adaylarının yazma sosyalleşmesine yönelik deneyim kazanmasını sağlıyor mu?
4. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, öğretmen adaylarının dil sosyalleşmesi bağlamında bireysel olarak gelişim sağlamasına yönelik imkanlar sunuyor mu?
5. Türkçe Öğretmeni adayları, lisans eğitiminin kendilerine dil sosyalleşmesi kapsamında kazandırdığı becerileri gelecekteki öğrencilerine aktarmasına olanak sağladığını düşünüyor mu?
6. Türkçe öğretmeni adayları, öğretmenliği lisans programında bulunan ders içerikleri, öğretmen adaylarının okuma sosyalleşmesi açısından gelişimini sağlayabilecek nitelikte midir?
7. Türkçe öğretmenliği lisans programında bulunan ders içerikleri, öğretmen adaylarının yazma sosyalleşmesi açısından gelişimini sağlayabilecek nitelikte midir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı'nın, dil sosyalleşmesinin öğretmen yetiştirme sürecindeki yansımaları olan okuma ve yazma sosyalleşmesine katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ulaşılan bulgular sonucunda Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı'nın okuma ve yazma sosyalleşmesindeki yeterliliğine ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Alanyazın incelendiğinde dil sosyalleşmesi ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Çalışma bu yönüyle kuramsal bağlamda bir boşluğa dikkat çekmektedir. Dil sosyalleşmesi bağlamında ele alınan okuma ve yazma sosyalleşmesi, alan içerisinde yeni araştırmaların kapısını açması ve Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecine sağlayacağı katkı dolayısıyla önem taşımaktadır.

1.3. Sınırlılıklar

Çalışma 2021-2022 Eēitim-ēretim yılında tm niversitelerde ortak olarak kullanılan Trkçe ēretmenliēi Lisans Programı ve Mersin niversitesi Eēitim Fakltesi Trkçe Eēitimi son sınıf ērencileri ile sınırlıdır.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada Trkçe ēretmenliēi Lisans Programı'nın btn niversitelerde aynı şekilde uygulandıēı varsayılmıştır. Araştırmada alınan çalışma grubunun evrenin özelliklerini tařıdıēı varsayılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil

Dil, insanların birbirlerini anlamasında ve iletişim kurmasında en önemli araçtır. Geçmişten günümüze dilin birçok tanımı yapılmıştır. Aksan (2015) dilin; düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü çok gelişmiş bir dizge olduğunu belirtir. Ergin (1985) ise dilin insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemi olduğuna dikkat çeker.

İnsanın kendini anlatmak için kullandığı tüm veriler zihninde oluşturduğu düşüncelerin ürünüdür. Doğru bunu (1996) insanın, düşüncesinin unsurlarını dilsel kalıplara döküp dilsel sembollere çevirmedikçe düşünme eylemini gerçekleştiremeyeceğini söyleyerek açıklar. Bir dilsel ifade, birçok gösterge yoluyla açığa çıkarılabilir. Bu göstergelerin kullanımı sırasında yapılan seçme işlemi, bireyin geçmiş yaşantılarının etkisindedir. Dilsel göstergelerin birey zihnindeki depolama alanı olarak bulunan kelime hazinesini Kanatlı (2013), var olan tüm hazinelerin en işlevsel olan ve kullandıkça çoğalan bir hazine olarak tanımlar. Söz gelimi bir bireyin karşısındaki kişiden herhangi bir şeyi isteme biçimi, onun hayatı boyunca gözlemlediği örneklerin yansımasıdır. Anlatıma yön verecek ifadeler, bireyin zihninden geçenleri gözlemlediği dil kullanımlarının süzgecinden geçirmesi sonucunda karşı tarafa aktarılır. Yine karşı taraf, kendi alışkın olduğu dil kullanım süzgeçleri ve alışkanlıkları ölçüsünde kendisine aktarılanları algılar ve anlamlandırır. Karatay (2007) söz varlığındaki eksikliklerin okunanları anlamada ve zihin gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğini belirtir. Bu durumda kelime hazinesi, anlatıcı için önemli olduğu kadar onu anlamaya çalışan kişiler için de son derece önemlidir. Sonuç olarak dil, ihtiyacı olan gelişimi birliktelik ve karşılıklılık sayesinde sağlar. Bu karşılıklılık durumu, sosyalliği açığa çıkarır.

Dil, sosyal bir ifade biçimidir. Bireyin kendini ifade etmesinin en önemli yolu, kendi duygu ve düşüncelerini topluma yansıtmasının ve bunun sonucunda bulunduğu toplumda bir etki bırakabilmesinin temel yoludur. Bulduğu sosyal ortamın özelliklerini yansıtan dil, bireyin iletişim kurma amacına hizmet eder. Bu bağlamda dil, amacın izlerini taşıyan bir araç olarak görülebilir. Dilin, insanların, kendileri dışındaki insanların davranışlarını etkilemelerine olanak sağladığını, onları çok etkilediğini, böylece de insanlar arasındaki dayanışmayı olanaklı kıldığını söyleyen Kılıç (2002) toplum içerisindeki her türlü ilişkiyi dile bağlar. İnsanların birbirlerinden etkilenmesi sonucunda oluşan her türlü bağ, dil sayesinde oluşur. Dilin bu gücü, onun toplum için

vazgeçilmez olduğunu ortaya koyar. Toplumun dili kullanma alışkanlıkları uzun bir zaman ve farkında olmadan harcanan bir emeğin sonucunda ortaya çıkar. Çünkü insanların dili günlük kullanım içerisinde farklı kombinasyonlarla kullanmaları, çeşitlendirmeleri, bunu yaparken okuduklarından ve duyduklarından yararlanmaları, bilinçli bir durumdan çok rastgele yapılan eylemlerdir. Rastgele kullanılan dilsel ifadeler, zamanla kalıplaşabilir ve bir bireyin ağzından duyulan bu kalıp ifadeler bir toplumun ortak malı haline gelebilir. Bu durum için verilebilecek ilk örnekler deyimler ve atasözleri olarak görülebilir. Fakat toplumsal miras olarak görülebilecek bu kullanımlara örnek olarak selamlaşma, vedalaşma; tebrik, teselli sözleri, belirli ortamlarda yapılmasına alışılmış konuşmalar da verilebilir. Bir bireyin günlük konuşma dilinde kullandığı her ifade, kendinden önce yaşamış bireylerin ürettiği kalıplar ile bireyin kendi zihninin ve duygularının ortak ürünüdür.

Dil, düşüncelere şekil verir. Birey, dilin sağladığı olanaklar çerçevesinde iletişime katılır. Ana dilin öğrenme bakımından ilk sırada olması, düşüncelerin şekillenmesinde ana dilin gücünü pekiştirir. Bireyin ana dili, bireyin dünyayı algılayış biçimini şekillendirir.

Dil, dış dünyadan elde edilen girdilerin çıktı haline getirilmesi işlemini içerir. Dış dünyadan algıladığımız her türlü uyarıcı, dil sayesinde kodlanır ve yine dil sayesinde işleminden geçirilerek ifade edilir. Bu da dilin bilgi üretme ve aktarmadaki işlevliğini açıkça gözler önüne sermektedir. Bilgi vermeyi dilin üstlendiği işlevlerden yalnızca bir tanesi olarak gören Özlem (2012) dilin yüklendiği işlevlerin sonsuzluğunu vurgularken “anlam”ın bilgici bir kısıtlamaya tabi tutulamayacağını söyler. Bu yüzden dilin sonsuz olduğunu; nesnelere adının toplamı değil, sözcüklerle yapılan işlerin toplamı olduğunu söyler. Bütün bunlar ise bize dilin üretkenliğinin sınırlandırılmayacağını gösterir.

2.1.1. Dil ve Kültür

Dil, ortak bir anlayış sistemi geliştirebilmenin tek yoludur. Kişiler ve kitleler ortak dilsel kullanımlar sayesinde iletişim kurarlar. Bireyler dili yalnızca kendileri için değil, ortak yaşamsal faaliyetlerde buldukları kişiler için de kullanırlar. Ünal (2005) toplumun tüm unsurlarını dilde tespit etmenin mümkün olduğunu ve dili olmayan bir toplumun var olamayacağını belirtir. Ergene'ye (2014) göre, dil var olduğu toplumun özellikleriyle beslenerek gelişir ve toplumun kültürünü yansıtır. Bu durumda dil asla bencil olamaz, aksine bir paylaşım ve ortak üretimin sonucu olarak görülebilir. Bir birey kullandığı her dilsel ifadeyi, düşüncelerini dış dünyaya yansıtarak kendini açık etmenin yanı sıra insanlarla ortak bir anlayışta buluşmak için de kullanır.

Bir dilin içine doğmak, yani ana dilini tüm incelikleriyle öğrenme fırsatını bulmak dili kullanma becerisini geliştirmenin en iyi yollarından biridir. Bu durum, dilin tüm kural ve kullanım şekillerini görüp benimseme fırsatı sunar. Dile ait tüm öğeler, o dilin kullanıldığı ortamın

barındırdığı dilsel zenginliklerle birlikte gelişir. Dil yalnızca bir kurallar bütünü değildir. Dolayısıyla dilin öğretimi de kural ve dil bilgisel yapıların aktarımına ek olarak bir değerler aktarımı da içerir. Dilsel kalıplar, içerisinde bulunulan sosyal çevrenin ürünleridir. Yabancı dillerden yapılan bire bir çevirilerde birçok dilsel kalıbın tam olarak iletmek istediği anlamı ifade edemediği görülür. Bu durum, dilin ancak kendi sosyal bağlamında iletmeyi amaçladığı anlamı kusursuz bir biçimde aktarabileceğinin göstergesidir. Bundan dolayı yabancı bir dil öğrenmekle ana dilini öğrenmek teknik açıdan farklılıklar gösterir. Öğrenme sürecinin farklılığı, yöntem farklılıklarını da beraberinde getirir.

Dil, bireyin tarihini sezmesine önyak olur. İnsanın, dilde, içinde yaşadığı zamanın duygusuna bağlı olduğu halde uzak geçmişi de açık ve canlı olarak duyup sezdiğini; dilin, bu iki duyguyu birleştiren bir şey olduğunu belirten Akarsu (1984) dilin tarihsel dokusuna dikkat çeker. Kaplan (2016) dilin daha önceki kuşakların duygularından geçmiş olduğunu ve onların soluklarının da dilde gizli olduğunu belirtir. Dil köklerini aldığı geçmişin izlerini bugüne taşır. Bu izleri yarınlara aktarmak ancak ona yeni bir şeyler katmakla mümkündür. Çünkü kendini yeniliklerle beslemeyen dil, kısır bir hale bürünmekten kaçamaz. Fakat dünya üzerinde insan, dolayısıyla da toplum var oldukça dil de kullanılacaktır. “Sözcüklerin sürekli aktarımı ve sürekli üretimi, ancak insanlık son bulduğu zaman son noktasına ulaşır.” (Kula, 2012).

Dilin yenileşmesi ve dönüşmesi, başka kültürlerin etki rüzgarıyla karşılaşması ve kendi rüzgarıyla diğer kültürleri etkisi altına almasıyla gerçekleşir. Özlem (2012) özellikle modern çağları göz önünde tutarak hiçbir kültürün tek başına olmadığını, başka kültürlerle etkileşim içinde olduğunu söyler. Bu anlamda dilin kendisini ve çevresini geliştiren bir kavram olduğu da anlaşılabilir. Dili bir memleket içinden geçen akarsuya benzeten Göçer (2012) bu akarsuyun bir yandan o beldeye hayat verdiğini; diğer yandan da yöredeki derelerden, çaylardan beslenerek tüm insanlığın ortak ürünü olan medeniyet ummanına ulaşmış ona katkı sağladığını söyleyerek dilin kültürle etkileşimini gözler önüne serer.

Toplumların etkisi ve gücü, dili nasıl geliştiriyorsa aynı şekilde dilin bozulmasına ve durağanlaşmasına da sebep olabilir. Bu da toplumun, baskılanması ve çeşitli konularda engellenmesi sonucu oluşabilecek bir durumdur. Toplumsal engellenmişlik, bireylerin dili kullanımlarına büyük oranda etkide bulunacaktır. Olumsuz olacağı şüphesiz olan bu etkilenme, yalnızca belirli dilsel kalıpların yinelenmesine ve sonuç olarak dilin kısırlaşmasına sebep olacaktır. Zamanın getirdiği değişim ve dönüşümlere ayak uydurmayı ve çağını yakından takip etmeyi amaçlayan her birey mutlaka dilin gelişimine de katkıda bulunacaktır. Bu, bireylerin karşı karşıya geldiği her yeni durum sonucunda öğrendiklerini hayatına katması ve yeri geldikçe öğrendiklerini çevresindeki insanlara da aktarması sonucunda ortaya çıkacak bir durumdur.

Dilin gelişimi tek tek bireylerin gelişimi ve bunu izleyen toplumsal gelişimle yakın ilişki içerisinde. Her birey, yaşamını ait olduğu topluma kendi değerlerini ve bilgilerini aktararak sürdürür. İçinde bulunduğu toplum bireyi kendini ifade etmekten ve düşündüklerini, öğrendiklerini çevresine yaymaktan alıkoymuyorsa ne yazık ki birey ve toplum etkileşimi gerçekleşemeyecektir. Bu durumda da düşünceyi olumsuz etkileyen toplumsal engellenmişlik, dile de etki edecek ve onu gelişmekten uzaklaştırıp adeta köreltecektir.

2.1.2. Dil ve İletişim

Dil, birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktası, "iletişim" kavramıdır. Dilin iletişimle zorunlu ve doğal bir ilişkisi vardır. "İletişim, insanların dış dünyayı algılayarak iç dünyalarında anlamlı iletilere dönüştürdükleri ve bu anlamlı iletileri de dış dünyayla paylaştıkları dinamik bir süreçtir" (Yalçın & Şengül, 2007) Bu durumda iletişim, sosyal hayatın bir zorunluluğudur. Bireylerin bir arada yaşama ve toplumsallaşma tercihlerinin sonucu olarak ortaya çıkan iletişim, varlığını dile borçludur. Yaşamını da ancak dil vasıtasıyla devam ettirebilir.

İletişim, birçok farklı tanımlamayla ifade edilmiştir. İletişimle ilgili en genel tanım "Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon" (Türk Dil Kurumu, 2011) olarak düşünülebilir. İletişimi bir bakıma anlam üretmek ve onu başkalarıyla paylaşmak olarak gören Kılıç (2002) iletişimde paylaşımın önemini vurgulamıştır. İletişim, bireyin dış dünyayı algılama, anlamlandırma ve bunları kendi ruhsal ve sosyal süzgecinden geçirmesi sonucunda gerçekleşir. Buna bağlı olarak yukarıda verilen tanımlarda da açıkça görülebileceği gibi bireyin iletişim için ihtiyaç duyduğu temel öğeler "dil" ve "başkaları"dır. Dil ve başkaları arasındaki iletişim, aslında bir tür aktarımdır fakat yalnızca dilsel kodları otomatikleşmiş bir biçimde alma ve verme işleminden ibaret değildir. İletişimin ilk şartı olan anlama, bireyin algılama gücüyle desteklenir. Anladıklarını ifade etme veya cevap verme işlemi de yine bireyin sosyal çevresi yardımıyla edindiği yaşantıların izlerini taşır.

İletişim; sosyoloji, dilbilim, psikoloji gibi disiplinlerle yakından ilişkilidir, dolayısıyla disiplinlerarası bir alandır denilebilir. İletişimin sahip olduğu bu disiplinlerarasılık durumu, birçok kaynaktan beslendiğinin göstergesidir. Söz edilen bu beslenme, pozitif yönde olduğu gibi negatif yönde de olabilmektedir. Bireyin bu alanlardan herhangi birindeki hatalı öğrenmeleri veya yetersiz deneyimleri, iletişimi faydalı olmaktan çok kısır bir hale getirebilmektedir. Söz gelimi, sosyalleşme sürecinde çeşitli aksaklıklar yaşamış bir bireyin sağlıklı bir iletişimde bulunması olası değildir. Bu durumda bireyin toplum içerisindeki yeri ve önemi de sınırlı olacaktır. Aynı zamanda iletişimsel yönden toplumdan beslenme ve toplumu besleme aşamaları yetersiz bir hal alacaktır. İletişim, bir paylaşımı ve "karşılıklı yapma" durumunu ifade eder. İletişim kelimesi içerisindeki işteşlik eki de bunun somut bir göstergesidir. Bu durumda insan için

iletişim, sosyal bir zorunluluktur. Kaldı ki bireyin yalnız geçirdiği zamanlarda dahi kendisiyle iletişim halinde olduğu bir gerçektir.

İletişim, toplumun geneline sinmiş sosyal normların bireyden bireye taşınması ve yaşatılması olarak ifade edilebilir. Tebrik, teşekkür, selamlaşma, veda, kutlama, hitap ve dilek gibi ifadelerde kendini gösteren toplumsal yansımalar, bunun açık örnekleridir. Dilin bu biçimlerde kullanımı da, toplumsal ifade olanaklarının bireyin kendi zihinsel süzgecinden geçerek ve içerisinde bulunulan şartların izin verdiği ölçüde yansıtılmasını içerir.

İletişim, dilin olanakları sayesinde geliştirilebilir ve sağlıklı bir biçimde kullanılabilir. Bu bakımdan iletişim, doğrudan dilden beslenir demek mümkündür. Dilin sağladığı esneklik ve alternatifler iletişimin kullanım alanını genişletir ve dili güçlendirir. Dilin ve iletişimin karşılıklı olarak gelişmesi, birçok olumlu durumu da beraberinde getirir.

Büyükikiz ve Hasırcı (2013) iletişim sürecinin nitelikli ve verimli bir biçimde gerçekleştirilmesinin, öğrenmenin kalıcı olması ve içselleştirilmesiyle doğrudan orantılı olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında konuşma becerisinde istenilen davranışların alıştırmalarla kalıcı becerilere dönüştürülememesinin, bireyin ileriki yaşamını da doğrudan etkilediğine ve konuşmaya yönelik olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olduğuna dikkat çeken Büyükikiz ve Hasırcı (2013) iletişimi öğrenmede kalıcılığa dikkat çekmiştir. Sosyal hayatta karşılaşılabilecek bu tür sorunları sağlıklı iletişim yoluyla çözüme becerisini geliştirme, şüphesiz ki dil eğitiminin niteliğiyle yakından ilişkilidir.

2.1.3. Dil ve Eğitim

Eğitim, bireysel ve toplumsal faydayı birlikte sunmayı amaçlar. Eğitim sayesinde değişen ve dönüşen bireyler toplumun birer ferdi olarak onu kalkındırır. Eğitimi hem aydınlanma, hem de değer üretme etkinliği olarak tanımlayan Kanatlı (2018) eğitimden hem bireyin hem de toplumun fayda sağladığına dikkat çekmektedir. Eğitimin getirdiği bireysel fayda aydınlanmayı, bireyde oluşturduğu donanım sonrasında toplumla bireyin kültürel açıdan ortak yükselimi de değer üretmeyi temsil eder. Bu durumda Türkçe eğitimi de bireylere teorik bilgiler sunmanın yanı sıra, bu bağlamda okuma ve yazma sosyalleşmesinden yararlanarak onların kendi kültürleri ve sosyal çevreleri içerisinde değerler üretmesine katkı sağlamalıdır.

Sosyal yaşamla yakından ilgili olan dil, yalnızca sınav temelli bir eğitimle devam ettirilemez. Sınav odaklı dil öğretimi, dilin doğasına ters bir biçimde yavanlaşmasına neden olacaktır. Ana dilini kullanmaya karşı heyecanı ve isteği olmayan bireyler yetiştirmek, şüphesiz ki en son istenilecek şeylerden biridir. Fakat özellikle ülkemizde dil eğitimi için ortaya çıkan durum tam olarak budur. Bu durumun temel sebeplerinden biri belirli kurallardan arınmamış bir dil eğitimi yararlı görmek ve ona işlerlik kazandırmaya çalışmaktır. Kurallara sıkı sıkı

bağlanmak yerine yaşayarak öğrenme yolunu seçmek, sorunun çözümünde kullanılacak temel yollardan biridir.

Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biri, dili doğru şekilde kullanmak olmalıdır. Dili edinme ve öğrenme süreci ise bu duruma doğrudan etki eder. Dil edinme sürecinde kazanılan her türlü bilgi ve yaşantı, dilin kullanımı sırasında açığa çıkar. Bu durumda hatalı veya eksik öğrenmeler, dilin kullanımı esnasında kaçınılmaz olarak açığa çıkacaktır. Buradaki hatalı öğrenmeleri en aza indirmenin temel yolu ise dilsel kurallara sıkı sıkı bağlanmak yerine dili yaşayarak öğrenmedir. Dili edinme sürecinde geçirilen yaşantıların kalitesi, öğrenilen dili doğru olarak kullanmanın temel koşuludur.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın değişim ve gelişim hızı, hayatımızın her alanında kendini göstermektedir. Dili algılayış biçimimizde yaşanan gelişmeler ve bu durumun zorunlu kıldığı dil öğretiminde yenileşmeler, bu değişim ve gelişim çağına ayak uydurmanın en temel yollarından biridir. Dil bilgisi temelli eğitim, günümüz eğitim olanakları ve hedeflerinin yanında yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik durumu, dil öğretiminin tek boyutluluktan çıkarılıp tüm potansiyelinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Öğrencilerin ana dili eğitimine karşı gösterdikleri merak, karşılaştıkları eğitimin niteliğiyle doğru orantılıdır. Ana dilini öğrenmeye ve onu doğru biçimlerde kullanmaya istekli olan öğrenciler, öğreticileri tarafından doğru yöntemlerle eğitilmiş kişilerdir. Ana dili öğretimi yalnızca amaçlı ve örgün eğitimle sınırlı olmadığından, hatta bunlardan çok daha önce başladığından dolayı, 0-6 yaş aralığı ana dilinin inceliklerini sezme ve onun direkt olarak doğru kullanımını öğrenmek açısından oldukça önemlidir. Bu durumda okul öncesi eğitimi ve sosyal ortamda edinilen yaşantılar, öğrencinin dili öğrenmeye olan isteklerini kamçulamaya veya söndürmeye doğrudan etki eder.

Ülkemizde uzun yıllar boyunca süregelen ve eğitimin adeta damarlarına işlemiş olan ezberci eğitim anlayışı, Türkçe dersi için de dil bilgisi kurallarını sevimsizleştirmekten öteye geçememiştir. Halbuki dilsel kurallar, dilin bireyler tarafından kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır ve yalnızca bu kullanımları netleştirmek amacıyla varlığını korumaktadır. Fakat çok açıktır ki günümüzde bu kurallar, dilin kullanımından çok daha fazla önemsenmektedir. Sonuç olarak dili güzel ve doğru kullanmak için bir araç olan dil bilgisi kuralları, dilden yani asıl sağlayıcısından çok daha önde tutularak bir amaç haline getirilmiştir.

Öğrencilere kazandırılmak istenen dil bilgisel kurallar, öğrencilerin "Bunu neden öğreniyorum?" sorusuna yanıt verebilecek nitelikte olmalıdır. Dili edinme çabaları sonucunda elde edeceği şeyin önemini kavrayan birey şüphesiz ki o dili öğrenmeye istekli hale gelecektir. Bu durumda gösterilen hiçbir çaba sonuçsuz kalmayacaktır. Bunun sonucunda da ana dili öğreticilerine önemli görevler düşmektedir. Aksan (2003), bireylerin dili edinme aşamasında ve dilin özenle kullanılmasını sağlayacak en önemli görevin devlete düştüğünü belirtmektedir. Devletin

okullardaki yansıması olan öğretmenler, bu sorumluluğu hakkıyla yerine getirebilecek düzeyde olmalıdır.

Ana dili öğretmenin görevlerinden biri, öğrencilerine dilin inceliklerini sezdirerek öğrencilerinin bu dile karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Bu da yalnızca dilin doğru kullanımını göstermek ve öğrencileri buna özendirmekle mümkün olabilecektir. Örnek ve alıştırmalarla yürütülen ana dili dersleri, öğrenci tarafından dilin inceliklerinin kavranmasını engellemektedir. Dilin yalnızca kelime ve cümlelerden ibaret olarak görülmesine yol açmaktadır. Bunun sonucunda da ana dili öğretimi, öğrenci gözünde yalnızca sınav anına kadar bilinmesi ve uygulanması gereken kurallardan ibaret olmaktan öteye geçememektedir.

Ana dili eğitiminin sürecinin niteliği oldukça önemlidir fakat bu sürecin nitelikli olmasını sağlayan unsurların en baskınlarından biri de sonuç olarak görülebilecek olan ölçme ve değerlendirme durumlarıdır. Ülkemizde maalesef ana dili eğitiminde ölçme ve değerlendirme durumları, kazandırılması hedeflenen becerilerle paralellik göstermemektedir. Dolayısıyla amaca hizmet etmemektedir. Örneğin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin tamamını kapsayan ana dili öğretiminin ölçme araçlarında ağırlıklı olarak okuma ve yazma becerileri gözetilirken dinleme ve konuşma becerileri yok sayılmaktadır. Bu durumda sınavlardan elde edilen sonuçlar, öğrencinin dilsel gelişimindeki aksaklıkları gidermekten uzak olmaktadır.

Türkçe derslerinde uygulanması gereken yöntemler ve izlenmesi gereken yollar, ölçme ve değerlendirme işlemleriyle bir bütünlük içerisinde olmalıdır. Özdemir (1983) Türkçe eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri şöyle sıralamıştır:

- Anadili öğretiminde çocuğun dilsel evreni çıkış noktası olacaktır. Çocuğun dilsel evreniyse çevresiyle, ilgi ve gereksinimleriyle sınırlıdır. Eğitimin değişik aşamalarında bu sınır aşamalı bir biçimde geliştirilecektir.
- Anadili etkinlikleri belli bir ilişki ağı içinde bir bütün oluşturur: konuşma dinlemeyi, dinleme anlamayı, anlama söze veya yazıya dönüştürmeyi gerektirir. Etkinlikler arasındaki ilişki ağı, derslerin akışını ve değişkenliğini oluşturmaktadır.
- Anadili dersi bir bilgi dersi değil, bir beceri ve alışkanlık dersidir. Alışkanlığın oluşması, becerilerin kazanılması ise yapmayı ve uygulatmayı gerektirir.
- Anadili dersi, bir alışkanlık ve beceri dersi olduğu kadar insan kişiliğini kurma, geliştirme dersidir. Bu derste incelenecek metinler, bunlar üzerinde yaptırılacak çalışmalar, kişiliğin oluşumunda önemli bir yeri olan ulusal bilinci ve coşkuyu kazanma, olayları neden sonuç ilişkisi içinde ele alarak yargılama gücünü geliştirme, güzel metinler aracılığıyla, dil beğenisini yerleştirme, yazma ve okuma etkinliğiyle imgelem gücünü besleme, güzel ve etkili anlatma amacına yönelik olmalıdır.
- Anadili dersi hem bir amaç hem de bir araç dersidir. Bu bağlamda her ders bir ölçüde anadili dersi, her öğretmen de anadili öğretmenidir. Biçimsel bir benzetme değildir bu. Anadili öğretiminde sürdürülen ve alışkanlığa dönüştürülmek istenen davranışlar tüm öteki dersleri de kuşatır.

2.1.3.1. Dil Eğitimi ve Temel Dil Becerileri

Dil eğitimi, sistemli ve amaçlı bir şekilde yapılmalıdır. Ulaşılması istenen öncelikli amaç, dil becerilerinin yeterli düzeyde ve kullanışlı bir biçimde kazandırılması olmalıdır. İmer'e (1990) göre anadili öğretiminin amacı, iletişimin aracı olan dil becerilerinin eksiksiz olarak

kazanılmasını sağlamaktır. Kavcar (1999) herhangi bir konudaki bilgi eksikliğini telafi edilebilir görürken ana dilinin eksik ve yanlış kullanımının kabul edilemez bir durum olduğunu belirtir. Bu durumda dilin kullanım boyutunun temelleri sayılabilecek dil becerilerinin öğretiminde kesinlikle çok dikkatli ve özenli olunmalıdır.

Dil becerilerinin öğrencilere kazandırılmasının inceliklerinden biri beceriler arası ilişkilerin göz ardı edilmemesidir. Dil becerileri, daima birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Bu ilişki, becerilerin birbirlerini beslemesine de olanak sağlar. Konuşmak için dinlemeye ihtiyaç duyulur. Çünkü konuşma eylemi birden fazla kişinin karşılıklı halde iletişimde bulunmasını gerektirir. Kişiler, ifade edici dil becerilerini kullanmak için alıcı dil becerilerine ihtiyaç duyarlar. Okuma ve dinleme, yazma ve konuşmanın içeriğini doğrudan doğruya belirler. Yine aynı şekilde okuma ve dinleme eylemlerini gerçekleştirdikten sonra insanlar, bir süre sonra bu becerilerden elde ettikleri birikimleri dış dünyaya aktarmak için konuşma ve yazma becerilerine ihtiyaç duyarlar. Dil becerileri arasındaki tüm bu ilişkiler ağı, aynı zamanda bu becerilerin tamamının kaynağıdır. Dil becerilerini geliştirmek ve niteliklerini en yüksek düzeyde ortaya çıkarabilmek için onları birbirlerinden ayrı tutmamak ve ana dili eğitiminde her birinden aynı oranda yararlanmaya çalışmak yerinde bir davranış olacaktır.

2.2. Sosyalleşme

Sosyalleşme, diğer adıyla toplumsallaşma kavramı; genel anlamıyla bir sosyal ortam içerisinde bulunma ve bu ortamın getirilerini alma, ortama kendi varlığını katma yoluyla etkileşim kurma, "Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci" (Türk Dil Kurumu, 2011) olarak görülebilir. Sosyalleşmede, ferdin öğrendiklerinin hayatı boyunca hep aynı kalmadığını ve değişim süreci içinde dünyaya ait anlamlandırmalarının da farklılaştığını belirten Doğan (2011) bu sürecin, çok kapsamlı bir aktarımı ifade ettiğini ve toplumsal hayatın bütün yapısal özelliklerinin bu yolla yeni bireye geçtiğini vurgulamaktadır. Türkkahraman (2000) bireyin tek başına bir hayat sürdüremeyeceğini, yetişkin olabilmesi ve yetişkinliğin gerektirdiği davranışları kazanmasının sosyalleşme ile gerçekleşeceğini belirtir. Bu durumda sosyalleşmenin çok boyutlu bir kavram olduğunu görmekteyiz. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere sosyalleşme kavramı, temelde etkileşim üzerine kuruludur. Bu bağlamda sosyalleşme için çokluktan beslenen tekliğin, yani bireyselliğin tekrar çokluğa dönüşüdür denilebilir. Kısacası sosyalleşme, tekil olan bireyle çokluğu ifade eden toplumun sürekli etkileşimi olarak düşünülebilir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyalleşme kavramı, temelde etkileşim üzerine kuruludur. Bu bağlamda sosyalleşme için çokluktan beslenen tekliğin, yani bireyselliğin tekrar çokluğa dönüşüdür denilebilir. Kısacası sosyalleşme, tekil olan bireyle çokluğu ifade eden toplumun sürekli etkileşimi olarak düşünülebilir.

Sosyal davranışlar, sosyal çevrenin algılanmasından hareketle biçimlendirilir. Bireyin dış dünyaya verdiği her türlü tepki, yine dış dünyanın etkisini barındırır. Söylenilen her söz, kişinin düşünceleri ve içinde bulunulan toplumun sentezlenmiş bir yansımasıdır. Sonuçta bireyin zihninde yer edinmiş her türlü bilgi, sosyal çevrenin bireye sunduğu yaşamsal imkanlar dahilinde edinilir. Yine aynı şekilde sosyalleşmenin varlığı yalnızca toplum içerisinde anlaşılabilir. “Bireyin sosyalleşmesi davranışlarda gözlemlendiği kadardır. Ne kadar ve nasıl sosyalleştiği davranışlardaki sosyalleşme göstergeleriyle bilinebilir.” (Ergil, 1984) Davranışlar da kendisini dil yoluyla açığa çıkarır. Bu durumda denilebilir ki sosyalleşme toplum içerisinde, yine toplum tarafından fark edilebilir. “Topluma uyum sağlamak için gösterilen davranışlar, neyin, nasıl konuşulacağını öğrenme dil ve iletişimle gerçekleşir, sosyalleşme dili, dil de sosyalleşmeyi etkiler ve gerektirir.” (Kanatlı & Çekici, 2019).

2.3. Dil Sosyalleşmesi

Dil, sosyal bir araçtır, sosyal ortam içerisinde varlığına en çok ihtiyaç duyulan kavramdır. Aksan (2015) bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsünün dil olduğunu ve dilin bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağladığını belirtir. Bu bağlamda dili kuşaktan kuşağa aktararak gelen, bireyi geçmişle gelecek arasındaki bir zincirin halkası durumuna getiren bir kavram olarak gören Aksan (2015) dilin toplumsallığına dikkat çeker. Bireyler, dil sayesinde içerisinde yaşadığı toplumun tarihini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini sezer. Dilin bu işlevi, çocukların içine doğduğu toplumu nefes almaya başladıkları andan itibaren fark etmeye ve özümsemeye başlamalarını sağlar. İnsanın dil sayesinde, içinde yaşadığı zamanın duygusuna bağlı olduğu halde uzak geçmişi de açık ve canlı olarak duyup sezdiğini ve dilin, bu iki duyguyu birleştiren bir şey olduğunu söyleyen Akarsu (1984) dilin bağ kurma özelliğine dikkat çekmektedir. Şimdi ve geçmişin bağlarını açıkça gözler önüne seren dil, zamanlar ve kültürler arasında bir köprü görevi üstlenir.

Sosyalleşme, ortaklık ve etkileşim içerir. “Bireylerin bilgi deneyim ve duygularını birbirleriyle paylaşmalarını ve bu yolla kendi sınırlarını aşmalarını sağlamakla dil, insanın birey oluşunda ve toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamaktadır” (Keçik & Subaşı Uzun, 2003). “Önce anababa evinde başlayıp daha sonra okulla ve kitle iletişim araçlarıyla yönlendirilen toplumsallaşma süreci, toplumsal yapının yaşanarak öğrenilmesini, davranış ve dil yapılarının kazanılmasını kapsayan bir süreçtir. Çocuk bu süreçte toplumsal bir dizgenin üyesi olur.” (İmer, Dil ve Toplum, 2017) Dolayısıyla “Her birey, iletişime bir sosyal ve kültürel sistemin üyesi olarak katılır” (Kartarı, 2001).

Dil edinimi süreci, bir kültürel kod toplama ve bu kodları kendi zihinsel ve algısal süzgeçlerinden geçirerek kendisine ait bir söz varlığı geliştirme sürecidir. Yaşamın ilk anından itibaren başlayan bu süreç, bireyin içinde bulunduğu toplumun bir parçası olmasına yardımcı

olur. Dil edinimi bireye, dünyaya bakışını şekillendiren bir çerçeve edindirir. Tebrik, teşekkür, selamlaşma, veda, kutlama, hitap ve dilek gibi ifadelerde kendini gösteren toplumsal yansımalar, bunun açık örnekleridir.

Kelimeler, içerisinde bulunduğu bağlamdan hareketle bir anlam ifade eder. Konuşma sırasındaki jest ve mimikler de kültürel kodların bir yansımasıdır. Bireyler, yakın çevrelerinden gördükleri jest ve mimikleri özümseyerek kullanır ve anlamlandırır. “Dilsel kodlar belirli dereceye kadar bağlamdan bağımsız olarak incelenebilirken, gerçek yaşamda kod, bağlam ve anlam, yalnız bir tek olayın farklı yönleri olarak görülebilir. Bu nedenle bunlardan yalnız birini ele alarak bütün hakkında hükme varmak doğru değildir.” (Kartarı, 2001) sözüyle iletişimin birçok ögenin birleşiminden oluştuğunu vurgular. Burada belirtilen kod, bağlam ve anlam öğeleri, dilin içinde bulunduğu kültürün birer kilit noktasıdır.

Birey ana dilini edinirken bu dilin yalnızca alıcı ve ifade edici kısmını öğrenmekle kalmaz aynı zamanda o dilin arka alanında yer alan kültürün de özünü kavrar. Dolayısıyla birey, içinde bulunduğu toplumu her şeyiyle reddetse dahi bunu yalnızca o toplumun ifade kalıpları ve bakış açısıyla yapabilecektir. Dolayısıyla bireyin kendisini ve dilini, içinde yaşadığı toplumdan soyutlaması olanaksızdır.

Dil, bir birikimdir denilebilir. Bireyin dış dünyayla olan her türlü ilişkisi, dil bilincini ve dilin kullanımını şekillendirir. Dilin kullanımı ise sosyalliğin sonucu olarak bir tür dış vurumdur. “Sosyalleşme dilseldir.” (Kanatlı, 2013) Bireyin sosyalliği, iletişim imkanlarını kullanım gücüne bağlıdır. Bu da ana diline hakimiyeti zorunlu kılar. Ana dilinin imkanlarını büyük oranda kullanmayı öğrenmiş olan bir birey, kendini çeşitli sosyal ortamlarda rahatlıkla ifade edebilir.

Dili işleme ve düşünceyle şekillendirme, bireyin farkında olmadan yaptığı eylemlerdir. Fakat bu eylemler, birey ne kadar farkında olmasa da bireyin adeta görünmez imzasını taşır. Çünkü toplumu oluşturan her birey birbirlerinden farklı yaşantılar geçirmiştir ve bunun sonucu olarak da herkesin zihin süzgeci kendine has bir yapıdadır. Birey konuşurken, yalnızca o anki durumunu ifade etmez. Konuşulan her söz, geçmişte yaşanmış veya düşünülmüş olay ve durumların toplamıdır. Söylenilen her söz, yazıya aktarılan her düşünce, zihinden geçirilen her türlü monolog, dışarıya yansıtılan her beden hareketi veya yüz ifadesi; bulunduğu bağlamdaki anlamından çok daha fazla şeyi ifade eder.

Sınırsız bir algılama ve düşünme olanağı varken sınırlı bir dil kullanım imkânı vardır. Çünkü bireyin dış dünya ile etkileşimi karmaşık bir biçimde gerçekleşir. Bir veya birden fazla uyarıcı, bireyin dikkatini çeker ve onunla etkileşim içerisine girer. Bunun yanında bireyin kendini ifade etmesi düzlemsel bir süreç boyutunda gerçekleşir. Dolayısıyla ifade edici dil becerileri, alıcı dil becerilerine göre oldukça seçicidir. Bu seçicilik, konuşma ve yazma faaliyetlerinin daha bilinçli, dikkatli ve özenli şekilde yürütülmesini sağlar. Birey dış dünyada karşılaştığı her türlü uyarıcıyı karmaşık ve filtresiz biçimde algılayarak, dış dünyaya daha bilinçli ve düzenli veriler sunar.

Ana dili öğretimi, yaşama hazırlık sürecidir. Yaşamdan izlerin öğretimi, bilinçli ve örgün bir şekilde gerçekleşmez. Çocuğun ana dilini öğrenme süreci, taklit yoluyla başlar. Çevresinde kullanılan dili yine çevresindeki kişilerin yazdıkları, söyledikleri sayesinde tanımaya başlayan çocuklar, karşılaştıkları dilsel yapıları taklit etmeye başlarlar. Öyle ki yalnızca çocuklar değil, yetişkinler de kendi dil evrenlerine her gün taklit yoluyla yeni kavramlar ve kullanımlar kazandırmaktadır. Bu durumda denilebilir ki dil, kullanıcılarını takip ve taklit ederek geliştirilebilir. Çünkü dil asla durağan bir yapıya sahip değildir. Ana dili olarak Türkçe öğretimi esnasında da bu imkanlardan yararlanmak yerinde olacaktır. Öğrencilerin dilin doğru kullanımıyla yüz yüze gelmesi, onun dilsel becerilerini zenginleştirecektir ve hep bir adım ileriye götürecektir.

Türkçe eğitimi, dilin doğru kullanımını öğretmenin yanı sıra doğru ve etkili şekilde kullanımını davranışa dönüştürmeyi kapsar. Dilin kullanımı noktasına geldiğimizde ise *dil sosyalleşmesi* kavramı öne çıkar. “Dil sosyalleşmesi neyin, nerede, niçin, nasıl konuşulup konuşulmaması gerektiğinin yaşama biçimine dönüştürülmesidir. Yaşam boyu devam eden, iş birliğine dayalı ve esnek bir süreç olan dil sosyalleşmesi; öğrenme, öğretme, sosyalleşme ve iletişim kurma süreçlerini birleştirmekte ve Türkçe eğitimine katkılar sunma olanağı taşımaktadır” (Kanatlı ve Çekici, 2020). Bu bağlamda dil sosyalleşmesi, Türkçe eğitiminin ana bileşenlerinden biridir. “Çocuk okul sürecinin başlamasıyla toplumun yapı ve normlarını anlamlandırmaya ve analiz etmeye ardından ait olduğu toplumun üyesi olma yolunda adımlar atar.” (Özkalp, 2007) Bu durumda denilebilir ki çocuk için dilsel sosyalleşmenin en sağlam adımı okul süreciyle başlar. Sosyalleşmenin dil yoluyla meydana geldiği hesaba katılırsa ülkemizde bu konuda Türkçe derslerine büyük sorumluluk düştüğü söylenebilir.

Türkçe dersi bir dönem yalnızca “dil bilgisi” ve bunun yanında “kompozisyon” ağırlıklı olarak işlenirken, son dönemlerde genellikle “paragraf soruları” temelinde bir Türkçe öğretimi anlayışı hüküm sürmektedir. Her iki durumda da uygulamadaki Türkçe dersi, sınavlara hazırlıktan başka bir amaca hizmet etmemektedir. Halbuki ana dili eğitimi, bunların çok ötesinde bir anlayışı gerektirmektedir. Dil eğitiminin ilk amacı, kendini ifade edebilen bireyler yetiştirmektir. Sınav ise ana dili öğretiminde bir amaç olmaktan ziyade amaca ulaşma yolundaki hataları belirleme gücüne sahip bir araçtır.

Dil ve sosyalleşme kavramlarının bir bütün haline gelerek oluşturduğu anlam; bireyin toplumla bir olması, toplumun elverdiği ölçüde dil yoluyla kendini ifade etmesi, dile dair bildiklerini kullanma yetisine sahip olmasıdır. “Dil sosyalleşmesi, dili kullanarak sosyalleşme ve dili kullanmak için sosyalleşme şeklinde tanımlanır.” Schieffelin ve Ochs, 1986, s. 163, akt. (Kanatlı & Çekici, 2019). Denilebilir ki dil sosyalleşmesi, dilin toplumsal bağlamının gerektirdiği seviyede kullanımı ve bireyin dil yoluyla topluma ait olmasıdır. Bu durumda dil sosyalleşmesi, Türkçe öğretiminde ulaşılmaya hedeflenen ana amaçlardan biridir. Çünkü Türkçe Öğretimi aynı

zamanda dilimizin günlük ve sosyal hayatta doğru şekilde kullanımını amaç edinir. Bu durumda Türkçe öğretmeni adaylarının dil sosyalleşmesi ile ilgili birikimleri, gelecekte dilin kullanımını öğretecekleri öğrenciler açısından önem taşımaktadır. Anadili öğretiminin öneminin büyüklüğü tartışılmaz. Anadili öğreticiliğinde söz sahibi olan Türkçe öğretmenlerinin sorumluluğu da oldukça büyüktür. Fakat bireyler, öğretmenlerle buluşmadan çok önce de dili edinmeye ve kullanmaya başlar.

Ana dili öğretiminde en önemli noktalardan biri ana dili bilincinin oluşturulmasıdır. Bu bilincin bireyde erken yaşlarda oluşturulması gerekir. Ana dili, bireyin varlığının temel yapı taşlarından biridir. Birey var olduğu andan itibaren ana diliyle karşı karşıya kalır. Bu durumda bireyin ana diline hakim olabilmesinin temel koşulu, o dili algılamaya başladığı andan itibaren doğru şekilde alımlamasıdır. Bu da yalnızca bireyin sosyal çevresinin dil bilincinin doğru biçimde oluşmuş ve aktarılabilir olmasıyla mümkündür.

Dil güncel olanı alır, geçmişle harmanlayarak kullanıcının inisiyatifine bağlı olarak şekillenir. Güncel olana genel olarak ayak uyduran, aksi durumda doğru bildiği geçmişine daha sıkı bağlanan dil, seçici ve değişime açık bir durumdadır. Alışılmışın dışında her türlü kullanım, dilin gelişiminde bir rol oynar. Nihayetinde ana dilimizde on yıl öncesine kadar kullanılmayan kelimeler, günümüzde günlük hayatımızda sıklıkla kullandığımız kelimeler arasında yerini almıştır. Bu güncel kelimelerin büyük bir kısmı, ülkemizde internetin yaygınlaşmasıyla hayatımıza giren "sosyal medya" kaynaklı kelimelerdir. Günümüzde yazılı dilin en yaygın kullanım alanlarından biri sosyal medyadır. Yazılı veya sözlü iletişim sonucunda anlama ve anladığını yorumlama gücü temel dil becerilerinin gelişmişliğine bağlıdır. Bu gelişmişlik ise dili edinme süreci boyunca çevreden gelen uyarıcıların çeşitliliğine ve niteliğine bağlıdır. Ana dilini öğrenmede çeşitli sebeplerden yetersiz kalmış bireyin yaşamı boyunca kendisini ifade etmede zorluklar yaşaması muhtemeldir.

Ana dili edinimi bireyin yalnızca çevresindeki sözlü veya sözsüz uyarıcıları algılamasından ibaret değildir. Birey ve dış dünya arasında bir dilsel alışveriş sürecidir. Bu alışveriş çeşitli kanallar yardımıyla sürdürülür. Konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi temel dil becerilerinin yanında; izleme, jest ve mimikleri kullanma da dilsel alışverişin kanallarıdır.

2.3.1. Dil Sosyalleşmesini Etkileyen Öğeler

Dil sosyalleşmesi, birçok kavramla sürekli bir etkileşim içerisindedir. Burada bu kavramlardan benlik ve deneyim, bilişsel esneklik, dil becerileri, öğrenme ve öğretme, aile ve çevre, uyum, medya ve kültür konu edilmiştir.

2.3.1.1. Benlik ve Deneyim

Dilin anlatım olanakları kişilerin dili algılama kapasitesiyle güçlendirilebilir niteliktedir. Dili algılama kapasitesi ise dile maruz kalma yoğunluğuyla yakından ilgilidir. Bireyin dilsel ifadeleri aktarım biçimi onun öz farkındalığından izler taşır. Bireyin kendini tanıması ve çevresine ifade etmenin yollarını bulması, dilsel sosyalleşmenin temel çıkış noktasıdır denilebilir. Çünkü dil, önce bireyin kendisinde yalın biçimde varlığını gösterirken ifade sürecinde ise sosyal ortamla ilgisini kurmasını sağlar.

2.3.1.2. Bilişsel Esneklik

Bireyin dil evreni, ana dili eğitiminde büyük öneme sahiptir. Bu evrenin oluşumunda kavrama ve algılama süreci önemli rol oynar. Bireyin dünyayı ve yakın çevresini algılayış biçimi de yine aynı çevrenin sunduğu imkanlar dahilinde gelişecektir. Bu durum bireyin, içinde bulunduğu çevreden soyutlanamayacağına bir göstergesidir.

2.3.1.3. Dil Becerileri

Tarih boyunca kullanılmış iletişim yöntemlerinin ortak noktası bir aktarım içermesi ve ifade gücünü kullanmasıdır. Toplumlar ve bireyler ne şekilde olursa olsun kendilerini dış dünyaya açıklamak için iletişim yolları aramışlardır. Bu durumda iletişim yalnızca konuşma becerisiyle sınırlandırılacak bir kavram değildir: Dinleme, okuma ve yazma becerilerini de iletişim kavramı içerisinde incelemek gerekir.

Dil becerileri arasında ilk olarak edinilen dinleme becerisidir. Birey yaşamının ilk yıllarından itibaren dinlediği tüm sesleri zihninde biriktirip anlamlandırarak dili edinmeye başlar. Dolayısıyla bireyin sözlü veya yazılı anlatımlarının tamamı, dinledikleri üzerine temellendirilmiş özgün yapılardır.

Temel dil becerileri eğitimi ile dil bilgisi eğitimi birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Neticede her ikisi de dilin doğru kullanımına hizmet etmektedir. Ülkemizde Türkçe dersi deyince akla ilk gelenin dil bilgisi kavramı olması, ana dili eğitiminde yeterince gelişemediğimiz bir göstergesidir.

Ana dili öğretimi dilin tüm beceri alanlarını kapsayacak nitelikte olmalıdır. Bireyin dünyaya geldiği ilk yıllardan itibaren öğrenmeye başladığı konuşma ve dinleme becerileri dahi bu öğretim sürecinde hiçbir ihmale uğratılmamalıdır. Ana dili öğretiminde tek bir yönetime bağlı kalmak öğretimin niteliğini sınırlandırır ve amaca ulaşmayı zorlaştırır. Bu bakımdan ana dili öğretiminde dört temel beceriyi geliştirmeye yönelik birçok yöntemden yararlanmaya çalışılmalıdır. Bu durum, ana dili öğretiminin amaçladığı çok yönlülüğe katkı sağlayacaktır.

2.3.1.4. Öğrenme ve Öğretme

Öğrenme ve öğretme deneyimleri, toplumsal hayatın her boyutunda işleyişini sürdürür. Bir toplumu oluşturan bireylerin gerçekleştirdiği her türlü iletişim, öğrenme ve öğretme temelinde gelişir. Çünkü iletişim sırasında yapılan her türlü dilsel aktarım, bir bilgi paylaşım işidir.

2.3.1.5. Aile ve Çevre

Bireyin içine doğduğu ve ilk tanıştığı çevre, ailedir. Aile içerisinde gelişen her türlü iletişim, dilsel becerilerin oluşumunu şekillendirir. Aile ve çevrede doğumdan itibaren duyulan, görülen her türlü dış faktör, dilin gelişimini sağlar. Okula başlamadan önce birey için dilsel açıdan en büyük paya sahip olan aile, yaşın ilerlemesiyle yerini daha geniş çevrelere bırakır. Bu çevrelerden en somut olarak ele alınabilecek olan, okuldur. “Çocuk, okul sürecinin başlamasıyla toplumun yapı ve normlarını anlamlandırmaya ve analiz etmeye ardından ait olduğu toplumun üyesi olma yolunda adımlar atar.” (Özkalp, 2007). Bu adımların tamamı çocuğun sosyal hayatın bir üyesi olmasının yolunu açar.

2.3.1.6. Medya

Türkçe Sözlük'te (Türk Dil Kurumu, 2011) medya, “iletişim ortamı” ve “iletişim araçları” olarak tanımlanır. Bireylerin dünyayla iletişim kurmasına zemin hazırlayan iletişim ortam ve araçları, hayatımızın her alanında kendine yer bulmaktadır. Her birey günlük hayatında medya araçları ile karşılaşır ve onların verilerine tanık olur. Toplumsal hayatın iş, okul, aile ve sosyal çevre gibi tüm ortamlarında medya insan hayatında kendine bu kadar yer edinmiş medya, kaçınılmaz olarak dilin en çok kullanıldığı ortamlardan biridir. Dilin bu kadar kullanıldığı bir ortamda dil sosyalleşmesinin gelişimi kaçınılmazdır.

Medya, dil sosyalleşmesi açısından çok büyük bir gücü bünyesinde barındırır. Çünkü dil sosyalleşmesinin hayat bulduğu ve çok hızlı aktarılabilirdiği bir alandır. Tüm insanların kendini rahatça ifade etme olanağı bulunduğu medyadan faydalanmanın, dil sosyalleşmesi için büyük katkısı olacaktır.

2.3.1.7. Kültür

Kültür, Türkçe Sözlük'te (Türk Dil Kurumu, 2011) “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak tanımlanır. Kültür, toplumun özüdür. Toplumun yaşadığı her türlü gelişim ve deneyimin izi kültürde ortaya çıkar.

Kültürün temel aktarıcısı olan dil, kültürel öğelerin de varlığına sebeptir. “Toplumun edebiyatı, felsefesi, sanatı, tekniği ile birlikte bütün kültürü, düşünceleri, zihniyeti hatta töre ve adetleri dille bir bağıllık içindedirler, dilden ayıramazlar (Akarsu, Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı, 1955, s. 85) Bu durumda sosyal hayatın içerisinde olan kültür, dil sosyalleşmesine kazandırdıkları bakımından önemli bir kavramdır.

2.3.2. Dil Sosyalleşmesi Alanları

Dil sosyalleşmesi okuma, yazma, konuşma ve dinleme sosyalleşmesi olarak dört gruba ayrılır. Çalışmada dil sosyalleşmesinin içerdiği bu sosyalleşmelerden okuma ve yazma sosyalleşmesi üzerinde durulacaktır.

2.3.2.1. Okuma Sosyalleşmesi

Çalışmada okuma sosyalleşmesi, okuma sosyalleşmesinde anlama ve anlamlandırma, okuma süreci aşamaları ve söz varlığının okuma sosyalleşmesine etkisi bakımından ele alınmıştır.

“Okuma bireysel bir eylem olarak düşünülse de içinde yaşadığı toplum da göz önüne alındığında bireyselliğin yanında toplumsal bir etkinliktir.” (Balcı, 2013). Akyol (2006) okuma sürecini bireyin çevre ile iletişime girerek anlamlandırma süreciyle harfleri, sözcükleri kavrama ve tanıma eylemlerinin tümü olarak açıklar Bu durumda denilebilir ki okuma, bireysel olarak başladığı halde karşılıklı etkileşimle devam eden bir eylemdir. Metinle okur arasındaki bu karşılıklı etkileşim, okuma sosyalleşmesinin anahtarıdır. Bireylerin hem bireysellik bilinci edinmede hem de toplum içerisinde bilinçli ilişkiler kurmada okuma becerisinin etkisinin büyük olduğunu belirten Özdemir (1991), bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan toplumsal iletişime dikkat çekmektedir.

Okumayı, bireyin kendisi, çevresi ve dünya ile iletişimde, kültürel bilincin artmasında, zihinsel becerilerin kullanılmasında, eleştirel düşünebilen birey haline gelmede önemli bir beceri ve eğitim aracı olarak tanımlayan Coşkun (Coşkun, 2002) ise toplumsal iletişimin bireyi kişisel açıdan geliştirdiğinden bahsetmektedir.

Okuma, miktarla veya zamanla ölçülemez. “Öğrencilerin çok okuması, okuduklarından anlam inşa etmelerinin yeterli bir göstergesi olarak kabul edilemez. Öğrencinin metinle baş edebilmesi, anlamı yakalayabilmesi, kendi anlamını inşa edebilmesi için okuma sosyalleşmesinin diğer aşamalarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.” (Kanathlı & Çekici, 2019, s. 35). Bireylerin okudukları metinde geçen ifadeleri bağlam dahilinde inceleyip onları anlamlandırması, okuma sosyalleşmesini açığa çıkarmaktadır. Okuma sosyalleşmesi, okuduğunu anlama ve anladıklarını kendi yaşamına katma olarak görülebilir. Okuma sosyalleşmesini Kanathlı

ve Çekici (2019) öğrencinin okuduklarından anlam inşa edebilmesi ile sosyalleşme düzeyi arasındaki karşılıklı ilişki olarak tanımlar.

Göğüş (1978) anlamayı, okunanlardan ya da konuşmadan ne anlatıldığını algılamak, kavramak ve sonuca ulaşmaktır sözleriyle tanımlar. “Bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelere bağlı olarak insanın edinmesi gereken bilgi ve becerileri de arttığı için, okuduğunu anlama ve kavrama, bilgiye hızlı ulaşmanın, onu içselleştirmenin çabası olan öğrenmenin temel koşuludur” (Karatay, 2014). Bir öğrencinin okumalarındaki bilinçlilik hali, okuma sosyalleşmesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Okuduğu metindeki kavramları büyük oranda tanıyan, metindeki kodları rahatlıkla açabilen, okuma amacını tanımlayabilen, ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik olarak okuma eylemini gerçekleştiren öğrenci bilinçli bir okur olma yolunda sağlam temeller atmış olarak görülebilir. Böylesi öğrenciler okuma sosyalleşmesi kavramını özümsemiş, okul ve günlük hayatında bu kavramı kullanabilir hale gelmiş demektir.

2.3.2.1.1. Okuma Sosyalleşmesi Bağlamında Okuma Sürecinin Aşamaları

Okuma sosyalleşmesi, okuma becerisinin uygulamaya dökülmüş halidir. Bu yönüyle okuma becerisiyle benzer aşamalardan geçtiği söylenebilir. Okuma; okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrası aşamalarının oluşturduğu bir bütündür. Okuma sosyalleşmesi bakımından kendini geliştirmiş bireyler, okumanın çeşitli aşamalarından geçer. Okuma aşamalarını Özbay (2011) şu şekilde incelemiştir:

1. Hazırlık ve Taklit

Okul öncesi döneme tekabül eden aşamada;

- Okuma ve kitaplara karşı merak davranışı gözlemlenir.
- Okuma taklitleri yapılır.
- Resimler ön plandadır.
- Bazı harfleri yazabilir

2. Başlangıç

- Tahmin içerikli kitapları okurlar.
- Harflerin seslerini tanır.
- Yazma çalışmalarında boşluklara dikkat eder.
- Sık karşılaşılan kelimelerin anlamını bilirler.
- Kitaplarla ilgili küçük tartışmalara katılabilirler.

3. Gelişim

- Okuma stratejilerini kullanırlar.
- Görsellerden ziyade metin üzerinde dururlar.
- Noktalama işaretlerinin işlevlerini bilirler.
- Hikayelerin bölümlerini ayırt edebilirler.
- Hikaye unsurları(kahraman, olay, sahne, sonuçlar vb.) üzerinde konuşabilirler.

4. İlerleme

- Tahmin gücünü geliştirici kitapları okurlar.
- Sessiz okurlar.
- Kitaplarla ilgili tartışmalara katılarak sorunlara çözümler üretirler.
- Bilgi verici metinleri okurlar.

5. İlişkilendirme

- Uzun metinleri okurlar.
- Karakterleri ve olayları daha derinlemesine yorumlayabilirler.
- Karşılaştırma ve kıyaslama yapabilirler.

6. Akıcı Okuma

- Karmaşık metinleri okuyabilirler.
- Uzun süre sessiz okuyabilirler.
- Grup tartışmalarına katılabilirler.
- Olayları analiz edip tartışabilirler.

7. Bağımsız Okuma Aşaması

- Bağımsız ve gönüllü olarak okuma materyali seçebilirler.
- Karmaşık anlamlar üretebilirler.
- Bilgi toplama ve araştırma stratejileri kullanabilirler.
- Edebi ürünleri analiz edip yorumlayabilirler.

Bu durumda görülmektedir ki okuma, bir bütünün ayrılmaz parçalarından oluşan bir süreci ifade eder. Okumanın aşamalarından her bir aşamanın eksik veya yanlış uygulanması halinde okumanın temeli sarsılır, etkinliği ve üretkenliği duraksamaya uğrar.

2.3.2.1.2. Okuma Sosyalleşmesinde Söz Varlığının Önemi

Söz varlığı kavramı, Türkçe Sözlük'te (2011, s. 2158) "bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu" sözleriyle açıklanmıştır. Bu kavram, şüphesiz ki dilsel becerilerin tamamı için büyük önem taşımaktadır. Fakat ifade edici dil becerilerinden olan okuma sosyalleşmesi ile söz varlığı arasında verimliliği tartışmasız bir alışveriş bulunmaktadır. Okuma becerisi söz varlığını geliştirirken söz varlığı da okuma becerisini geliştirir.

Kanathı (2018), dilin gelişmişliğinde ilk göze çarpan ölçütün, o dilin söz varlığı ve sözcük türetme olanakları olduğunu belirtirken sözlerine eğer bir dilin geniş bir sözcük dağarcığı varsa ve sözcük türetme takıları, yapıları fazlaysa o dil gelişkin bir dil olarak kabul edilebilir diye devam eder. Bütün bunlar dilin temel birikiminin söz varlığı olduğunu ve bu birikimin, dilin yaşaması ve gelişmesi için temel etken olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3.2.1.3. Okuma Sosyalleşmesinin Alt Boyutları

Bireyler, okuma becerisini kazandığı andan itibaren çevrelerinde bulunan kültürel birikim ile okuma yoluyla karşılaşmaya başlar. Bireyin okuma yoluyla temas ettiği her türlü metin, kültürün de etkisiyle ona yeni anlamlar inşa etme olanağı sunar. Okuduğu metni anlamış olan birey, metnin içerisindeki olaylar, karakterler, durumlarla bir etkileşim haline girer. Metinle girdiği etkileşim sonucunda zihinsel ve duygusal değişimlerden geçen birey, kendi fikirlerini de işe koşarak okuduğu metin hakkında eleştirel düşünmeye başlar. Bunların tamamı belirli aşamalar halinde ilerler. Söz konusu bu aşamalar, okuma sosyalleşmesinin alt boyutlarını oluşturur.

- **Kültürel Hazır Bulunuşluk**

Aksan (2015) bir toplumun yaşayışı, inancı, kültürü ve diğer niteliklerini bilmesek dahi o toplumun dili incelendiğinde bilinmeyen bu alanlarla ilgili değerli bilgilere sahip olabileceğimizi belirtmiştir. Bu durumda bireyin bir dilin içinde bulunduğu kültürü tanıması, bilmesi söz konusu dilde sosyalleşebilmesi için ön koşuldur. Okuma sosyalleşmesinin dili geliştiren kavramlarından biri olan kültürel hazır bulunuşluk, var olan kültürel donanımın, okuma ile ortaya çıkması ve kullanılması olarak düşünülebilir.

Bir milletin kültürü, o milletin yazılı metinlerine kalıcı olarak yansır. Okuma yoluyla edinilen kültür, bireylerin kolaylıkla ulaşabileceği ve aktarabileceği birikimleri edinmesini sağlar. Bu durumda kültürel değerlerin aktarılmasında büyük önem taşıyan yazılı metinler, nitelikli ve kolay anlaşılır biçimde hazırlandığı takdirde görevini yerine getirmiş olur.

- **Anlam İnşa Etme**

“Okuma eğitiminde yapılan uygulamalar ve etkinlikler öğrencinin kişiliğini, yaşadığı sosyal ortamdaki ilişkilerini ve dil becerilerini geliştirerek donanımlı hale gelmesini sağlayacaktır.” (Karatay, 2014). Tüm bu uygulamalar öğrencilerin birer okur olarak nitelikli bir anlam inşa etme süreci yaşamasında, dolayısıyla iyi bir okur olmasında destekleyicidir. Çünkü okuma becerisi, odağına anlam kurmayı alır. Her okuma deneyimi; önceki okuma, konuşma, yazma ve dinlemelerin senteziyle insan zihninde kendine yer bulur. Anlamlandırma süreci, okumanın bir beceri olarak hiçbir durumda tek başına var olmadığı en önemli kanıtlarındandır.

Bir metin, farklı okurların elinde kendine okur sayısı kadar farklı anlamlar bulur. Çünkü her okurun hayatı boyunca karşılaştığı metinler, insanlar, olaylar ve durumlar farklıdır. Bu farklılık her okur için ayrı bir bakış açısına zemin hazırlar. Dolayısıyla bütün okurlar metinlerden anlamlar inşa ederken kendi çerçevelerinden bakar ve fikir üretme yoluna bu çerçevenin olanaklarıyla dahil olurlar.

- **Etkileşimli Okuma**

Etkileşim, her alanda olduğu gibi okumada da karşılıklı bir besleme durumunu ifade eder. Etkileşimli okumanın okuma öncesinde, sırasında ve okuma sonrasında dinleyicileri aktif kılmaya dayanan, kelime hazinesinin, yaratıcılığın gelişmesini ve etkinliğin daha ilgi çekici ve verimli hale gelmesini sağlayan bir yöntem olduğunu söyleyen Günaydın ile Arıcı (2020), okumada etkileşimin önemini gözler önüne serer ve zihinsel, duyuşsal ve sosyal becerilerin bir arada kullanıldığı süreç etkileşimli okuma olduğunu belirtir. Okurun metinde karşılaştığı her türlü olay ve durumla bir iletişim haline girmesi, ona kendinden bir şeyler katması ve metnin içeriğini kendi ifade süzgecinden geçirip yansıtması, okumanın asıl amacı olan zihinde değişimler ve gelişimler yaratma durumuna hizmet eder.

- **Eleştirel Düşünme**

Eleştirel düşünme, bireyin okuduklarını irdelemesi ve bunları kendi düşüncesiyle arasına mesafe koyarak objektif bir biçimde anlamlandırması sonucunda ortaya çıkar. Yalnızca okuduklarından anlam çıkarma, okumanın tam olarak gerçekleştiğini göstermez. Asıl önemli olan bireyin bu anlamları kendi içsel üretimine katması ve bunun sonucunda metin çevresinde kendini konumlandırmasıdır.

Okuma sosyalleşmesi, eleştirel düşünmeyle var olabilir. Çünkü okuma sonucunda bireysel değerlendirmeye alınan metinler, birey tarafından dikkate değer bulunan metinlerdir. Ancak okuru tarafından olumlu veya olumsuz eleştiri ile harmanlanan metinler bireye dilsel sosyalleşme bakımından katkı sağlayabilir.

2.3.2.2. Yazma Sosyalleşmesi

Yazma, "Bireyin konuşmaları farklı sembollerle dışa vurduğu ve duygu düşüncelerini ifade ettiği davranıştır." (Özbay, 2009) Burada üzerinde durulması gereken nokta dışa vurum ve kendini ifade etmedir. Yazma, beceri olarak ele alındığında bu ifade gücünün geliştirilmesi amaçlanır. İprisoğlu (2007), yazmayı kurgusal bir yapı içerisinde düşüncelerin, gözlemlerin, tasarımların ve yaşantıların ifade edildiği bir beceri olarak tanımlar.

Yazma becerisinin gelişimi yazma sosyalleşmesi temelinde ortaya çıkar. Yazma sosyalleşmesi kavramı, bireylerin duygu ve düşüncelerini yazıya dökerken ilgili konuya dair geçirdiği tüm yaşantıları ve bilgi birikimini harmanlayarak yansıtması olarak düşünülebilir. Özdemir (1999), yazının insanlığın belleği olduğunu, onun düşünceyi bulup saptamada, zenginleştirip boyutlandırmada büyük payı olduğunu söyleyerek açıklamıştır.

Yazma becerisi, bir diğer ifade edici dil becerisi olan konuşmaya göre daha geniş bir süreç içerisinde tasarlanıp açığa çıkarılır. Bunun sebebi yazmanın eylemsel olarak zaman alıcılığının, bireylere düşünme için verdiği fırsattır. Yazma ve konuşma becerisinin temelinde düşünme olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, yazma becerisinde düşünmeye ayrılan sürenin bu becerinin daha ayrıntılı incelenbilmesine olanak sağladığı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla yazma sosyalleşmesi sürecinin incelenmesi de daha uzun süre ve daha büyük çaba gerektirebilir. Akbayır (2010) yazma sürecini şu sözlerle tanımlamaktadır: Yazma aşamaları olan bir eylemdir ve yazıya dökme evresi son aşamadır. Zihinde oluşturulan yapıya ait tüm kodlar dilsel olarak metinleşir ve bütünü oluşturur.

2.3.2.2.1. Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Öncesi Aşaması

Yazma sosyalleşmesinde yazma öncesi aşaması, üretkenlik açısından diğer aşamalara kıyasla daha yoğun düşünme gerektirir. Bunun sebebi yazmayı planlamanın, yazma öncesi aşamasında bulunmasıdır. Fikirleri ve bilgileri yazıya dökmenin en kusursuz yolu, şüphesiz ki yazma öncesi planlamadır. Planlamanın nitelikli ve doğru şekilde yapılması, yazma eyleminin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlar.

2.3.2.2.2. Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Sırası Aşaması

Yazma sosyalleşmesinde yazma sırası aşaması; birey tarafından öğrenilen, hissedilen, düşünülen her şeyin ifade edilmesinin biçimlendirildiği aşamadır. Bu biçimlendirmenin oluşumunda yazma öncesi aşamayla bağlantısının koparılması mümkün değildir. Çünkü yazma eylemi, bireyin yazma öncesi aşamada oluşturduğu birikimlerin ifadesidir.

Bireyin edindiği her türlü bilgi, deneyim ve düşünce, yazma sırasında kendini sözcükler sayesinde belirginleştirir. Bu durumda yazma sırası aşamasında sözcük seçimi çok önemlidir. Bir sözcükten vazgeçiş, o sözcüğün kavram alanından, çağrışımlarından da vazgeçmeyi gerektirir (Kanatlı & Çekici, 2019).

2.3.2.2.3. Yazma Sosyalleşmesinde Yazma Sonrası Aşaması

Yazma sosyalleşmesinde yazma sonrası aşamasının varlığı, yazma eyleminin geleceksel sınırsızlığını ortaya koyar. Her yazılı metin, belirli süreçlerden geçerek yazma eylemi sayesinde

somut halini alır. Bu somutlaşma durumu, yazma için bitim olarak görülebilir. Fakat yazılı metinlerin tamamı, somutlaşma sonrasında da anlamlandırma için arkasında sınırsız bir yolu aralar. Yazma sosyalleşmesinin son aşaması olan yazma sonrası aşama metnin okurla bulunduğu ve anlamın üretildiği aşamadır. Yazma sonrası aşama, yazının okurda bıraktığı etkiyle ilgilidir. Bu yönüyle yazma sonrası aşama, yazma sosyalleşmesiyle okuma sosyalleşmesinin kesişim alanında yer alır (Kanatlı & Çekici, 2019) Sonuç olarak her yazılı metin, yazarının elinde son halini bulduktan sonra okurlarının bireysel anlamlandırmalarından payına düşeni alır.

2.4. Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı ve Dil Sosyalleşmesi

İçeriği Yükseköğretim Kurulu tarafından düzenlenen Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı, Türkçe öğretmeni adaylarının gerekli donanımla yetişmesini amaçlar nitelikte oluşturulmuştur. Dil sosyalleşmesi ise Türkçe öğretmeni adaylarının kendini geliştirmesinin zorunlu olduğu alanlardan biridir. Bu durumda programın dil sosyalleşmesini de içinde barındırması gerekmektedir. Dil sosyalleşmesi, Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde mevcut durumdan daha çok önem verilmesi gereken konulardan biridir. Çünkü bu çalışmada da birçok kez değinildiği üzere dil, bir kurallar bütünü değildir. Sosyal hayatın insana kazandırdığı bir beceriler ağıdır.

Türkçe Öğretmenliği Lisans Eğitiminde, dört temel dil becerisinin “dil sosyalleşmesi” kavramının ışığında ele alınması, programın kapsayıcılığını ve içerik açısından bütünlüğünü sağlayacak, eksikliklerini giderecektir. Fakat dil sosyalleşmesi kavramı, lisans programında bulunmadığından doğal olarak bu ad altında ele alınmamıştır. Fakat her ne olursa olsun dilin sosyalleştirici boyutunun göz ardı edilmesi mümkün değildir. Bu durumda dilin sosyalleştirici işlevinin kazanımlar aracılığıyla ne kadar sağlanıp sağlanamayacağı önem taşımaktadır. Dolayısıyla dil sosyalleşmesinin lisans programına farklı şekillerde nasıl yansıdığı ve bu konudaki mevcut eksiklikler araştırılmaya değerdir.

Türkçe dersi genel anlamda dört temel dil becerisi üzerine kuruludur. Ana dili Türkçe olan öğrencilere Türkçe dersini onu kullanarak sezdirmek ve dilin doğru kullanımını öğretmek gerekliliği kabul görmektedir. Beceri temelli dil öğretiminin dili kullanma başarısına etkisi birçok çalışmada kanıtlanmıştır. Türkçe öğretmenliği lisans programına bakıldığında bu duruma zıt bir yaklaşım görülmektedir. Programda yer alan ders saatleri ve içerikleri Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesinden yararlanmadaki yetersizliği gözler önüne sermektedir.

Türkçe öğretmenliği lisans programına bakıldığında dil sosyalleşmesiyle doğrudan ilişkili olarak toplamda dört ders görülmektedir. Bu dersler “Dinleme Eğitimi, Okuma Eğitimi, Yazma Eğitimi ve Konuşma Eğitimi” olarak adlandırılmıştır. Bu dört derse sekiz dönemlik lisans programı boyunca yalnızca birer dönem verilmiştir. Temel amacı Türkçe Eğitimi’ni öğretmek

olan lisans programının, lisans ērencilerini temel dil becerileriyle tanıştırması ancak beşinci yarıyılıda mmkn olabilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinin, Türkçe öğretmeni adaylarının yazma ve okuma sosyalleşmesi bakımından gelişimine katkısını betimlemeyi amaçlayan nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlamıştır. Nitel araştırma, araştırma konusunun tüm yönleriyle ele alınmasını amaçlar.

Bu çalışmada Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinin incelenmesi gerekliliğinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme, araştırma konusuna etki eden birçok faktörün açık uçlu sorular yoluyla incelendiği nitel bir araştırma yöntemidir. Çalışma verilerinin kaynağı olarak katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevapların toplanması, gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi, karşılaştırılması ve analizi olarak tanımlanabilir. Bu bilimsel araştırma yöntemi diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak kullanılabilirdiği gibi tek başına da kullanılabilir.

3.2. Araştırma Grubu

Mersin Üniversitesinde Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören son sınıf lisans öğrencileri, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. İlgili üniversite ve bölümde öğrenim gören 15 son sınıf öğrencisi, bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme stratejilerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır ve katılımı gönüllülük esası temel alınmıştır. Öğrenciler araştırmaya gönüllülük esasına göre dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılacak öğrencilerin belirlenmesinde maksimum çeşitliliği sağlayabilmek için cinsiyet dağılımının eşit olması amaçlanmıştır. Çalışma grubunun cinsiyet özellikleri Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3.2.
Çalışma grubunun cinsiyet özellikleri

Kod	Cinsiyet
Ö ₁	Kadın
Ö ₂	Kadın
Ö ₃	Kadın
Ö ₄	Erkek
Ö ₅	Kadın
Ö ₆	Erkek
Ö ₇	Erkek
Ö ₈	Kadın
Ö ₉	Kadın
Ö ₁₀	Erkek
Ö ₁₁	Kadın
Ö ₁₂	Kadın
Ö ₁₃	Kadın
Ö ₁₄	Kadın
Ö ₁₅	Kadın

Görüşmeler öncesinde her ne kadar eşit sayıda kadın ve erkek öğrenciye ulaşılmak hedeflense de evrende daha çok kadın öğrenci yer alması ve görüşmelere katılımdaki gönüllülük esas gereğince uygulama esnasında homojen bir dağılım oluşmamıştır. Tablo 1'e bakıldığında, çalışmaya katılan öğrencilerin 16'sının kadın 4'ünün erkek olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada verileri toplama amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış 8 adet görüşme sorusu bulunmaktadır. Çalışmanın hazırlık sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşme sorularının dilsel yönden açık ve anlaşılır bir özellik taşıması için Türkçe Eğitimi alanında görev yapan bir öğretim üyesinin uzman görüşünden yararlanılmıştır. Sürecin devamında soruların çalışmanın amacıyla örtüşüp örtüşmediğini test etmek için araştırma grubunda bulunmayan bir öğrenciyle pilot görüşme yapılmıştır. Böylece yarı yapılandırılmış araştırma sorularına son şekli verilmiştir. Katılımcı öğrencilere yöneltilen sorular aşağıdaki biçimde aktarılmıştır.

- Bir Türkçe öğretmeni adayı olarak okuma sosyalleşmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Bir Türkçe öğretmeni adayı olarak yazma sosyalleşmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Türkçe öğretmenliği lisans eğitimine başladığınız ve bu eğitimi tamamladığınız zamanlar arasında okuma sosyalleşmesine olan bakış açınızda ne tür değişiklikler oldu?
Türkçe öğretmenliği lisans eğitimine başladığınız ve bu eğitimi tamamladığınız zamanlar arasında yazma sosyalleşmesine olan bakış açınızda ne tür değişiklikler oldu?

- Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, okuma sosyalleşmesi açısından hangi deneyimleri kazanmanızı sağladı?
- Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, yazma sosyalleşmesi açısından hangi deneyimleri kazanmanızı sağladı?
- Lisans eğitiminiz sürecinde okuma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazandığınızı düşünüyor musunuz?
- Lisans eğitiminiz sürecinde yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazandığınızı düşünüyor musunuz?

Telefon yoluyla görüşme esnasında veriler, katılımcıların onayları doğrultusunda ses kayıt cihazıyla toplanmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler, açık ve ayrıntılı cevap vermeye daha elverişli olduğu düşüncesiyle onların istedikleri gün ve saatlerde düzenlenmiştir. Yapılan görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüştür.

3.3. Veri Analiz Yöntemi

Telefon görüşmesi aracılığıyla toplanan veriler, öncelikle yazıya dökülmüş, ardından nitel içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Bu araştırmanın konusuna ilişkin kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda elde edilen nitel veriler önce kodlanmış, sonrasında temalar belirlenmiş, araştırmacıların görüş alışverişleri sonrasında kodlar ve temalar düzenlenmiş ve son olarak da araştırmada elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmada geçerliliği sağlamak adına katılımcıların görüşleri kimi yerlerde doğrudan alıntılar biçiminde aktarılmıştır. Bu sayede Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesinin yeri, tüm yönleriyle analiz edilmeye çalışılmıştır.

4. BULGULAR

Görüşmelerden elde edilen bulgular “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Yaklaşımları”, ve “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Yaklaşımları” başlıkları altında toplanmış ve yorumlanarak açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Öğretmen Adaylarının Okuma Sosyalleşmesine Yönelik Görüşleri Hakkında Bulgular

Bu bölümde öğrenci görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri”, “Türkçe Öğretmenliği Lisans Eğitiminin Öğretmen Adaylarına Okuma Sosyalleşmesi Açısından Kazandırdığı Deneyimler” ve “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesini Bir Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eğitiminin Yeri” olmak üzere toplam 4 başlık altında incelenmiştir.

4.1.1. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri

Öğrencilerin görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramı Hakkında Ön Bilgileri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Yönelik Tahminleri” ve “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi ve Türkçe Eğitimi Arasındaki Bağlantı Hakkındaki Görüşleri” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 11 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.1.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi hakkında düşünceleri	Türk dili ve bireyin kendini ifade etmesi açısından önemli bir kavram olduğu düşüncesi Metnin anlamlandırılması açısından önemli bir kavram olduğu düşüncesi Okuma sosyalleşmesinin farklı bakış açılarını geliştirmede etkili olduğu düşüncesi
Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi kavramı hakkında ön bilgileri	Lisans eğitimi öncesinde okuma sosyalleşmesi kavramı hakkında ön bilgiye sahip olma Lisans eğitimi öncesinde okuma sosyalleşmesi kavramı hakkında ön bilgiye sahip olmama
Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi kavramına yönelik tahminleri	Okuma becerisi Toplumsal öğrenmeleri okumaya yansıtma Okurken yorumlama, bireyin okuduklarını anlamlandırma becerisi Okuyarak sosyal hayata uyum sağlama

Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi ve Türkçe eğitimi arasındaki bağlantı hakkındaki görüşleri	Okuma sosyalleşmesi kavramı ve Türkçe eğitimi arasında güçlü bir bağlantı olduğu düşüncesi Okuma sosyalleşmesi kavramı ve Türkçe eğitimi arasında güçlü bir bağlantı olduğu fakat eğitim sistemimizde bu bağlantının kısır kaldığı düşüncesi
---	---

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2,3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Öğretmen adaylarına, okuma sosyalleşmesi hakkında düşünceleri sorulmuştur. Adayların tamamı okuma sosyalleşmesinin dilimiz açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu durumla ilgili olarak öğretmen adayı Ö5'in görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ben okumanın gücüne gerçekten inanıyorum yani her insan okumalı çünkü okumak insanların farklı bakış açılarını geliştirmede en büyük etken. Bu yüzden bir Türkçe öğretmeni adayı olarak çocuklarımızı okumaya teşvik etmeliyiz, bunu da okuma sosyalleşmesinin yardımı olmadan gerçekleştiremeyiz.

Öğretmen adaylarına okuma sosyalleşmesi hakkında herhangi bir ön bilgiye sahip olup olmama durumları sorulmuştur. Bu konuda katılımcıların büyük bir kısmı okuma sosyalleşmesi kavramı ile daha önce hiç karşılaşmadığını belirtmiştir. Bu durumla ilgili olarak öğretmen adayı Ö9'un görüşleri şöyledir: "Hayır okuma sosyalleşmesi kavramını daha önce hiç duymadım. Fakat okuma sosyalleşmesinin lisans eğitiminde gördüğümüz konularla ilişkili olduğunu hatta okuma sosyalleşmesini farklı bir isimle öğrenmiş olabileceğimizi düşünüyorum."

Öğretmen adaylarına okuma sosyalleşmesi kavramına yönelik tahminlerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Adayların tamamına yakını kavramın anlamının aslına uygun tahminlerde bulunmuştur. Adaylardan Ö6, bu konu hakkındaki görüşlerini "Bireyin bulunduğu ortam, geçmiş yaşantıları okumalarını etkiliyor. Anlamlandırma sürecinde de birey yorumlayarak anlamlandırıyor. Okuma sosyalleşmesi bunların tamamıdır bence." sözleriyle ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir bölümü okuma sosyalleşmesi kavramına yönelik tahminde bulunurken okuma ve sosyalleşmeyi ayrı kavramlar olarak ele almıştır. Bu katılımcılar okuma sosyalleşmesinin okuyarak sosyalleşme, okuduklarını konuşma ve yazma ile aktararak sosyal hayatta kendine yer bulma olduğu sonucuna varmıştır. Bu durumla ilgili olarak Ö13'ün görüşleri aşağıdaki gibidir:

Okuma sosyalleşmesini okuma ve sosyalleşme kavramlarını ayrı ayrı düşünerek bir çıkarım yapabilirim. Okuma yazılı metin temelli bir dilsel beceri iken sosyalleşme topluma uyum sağlama, toplumla iletişim içinde olmadır. Dolayısıyla okuma sosyalleşmesinin de okuma yoluyla topluma uyum sağlama olduğunu düşünebiliriz.

Bu bölümde öğrencilerden okuma sosyalleşmesi ve Türkçe eğitimi arasındaki bağlantı hakkındaki görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Öğrencilerin tamamı bu iki kavram arasında kesinlikle güçlü bir bağlantı bulunduğunu aktarmışlardır. Bununla ilgili Ö11'in görüşleri aşağıda verilmiştir:

Bence kesinlikle bir bağlantı vardır çünkü dört temel dil becerisinden biri olan okuma, günümüzde Türkçe derslerinin temelini oluşturuyor. Okuma sosyalleşmesi de okumayı güçlendiren bir kavramdır. Bu durumda okuma sosyalleşmesiyle Türkçe eğitiminin kalitesi arasında bir doğru orantı vardır.

Bu bağlantının gücüne dikkat çekmek isteyen bir diğer öğrenci Ö6, iki kavram arasındaki bağlantıyı birey ve toplumun gereksinimlerine dikkat çekerek aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Tabii ki de var izah edeyim. Türkçe öğretmenliği için özellikle son programlara baktığımızda dört temel dil becerisi üzerine kurulmuş olduğunu görüyoruz. Çağdaş eğitim de bireyin ihtiyaçlarına göre şekillendiği için yeni hazırlanan programların hepsi toplumun ve bireyin gereksinimini baz aldığından dolayı okuma eğitimi okuma sosyalleşmesi Türkçe eğitimi açısından çok önemlidir.

Tüm öğrencilerin olumlu cevap verdiği bu görüşme sorusunda öğrencilerin önemli bölümü okuma sosyalleşmesi ve Türkçe eğitimi arasındaki bağlantının güçlü olmasına ek olarak bu bağın dilimiz açısından kısır kaldığına, yeterince değerlendirilemediğine ve bu alanda gelişmelerin belirli bir noktadan öteye geçemediğine dikkat çekmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Ö7, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Tabii ki vardır ama bizim eğitim sistemimizde buna yer verilebileceğini düşünmüyorum. Çünkü bizim sistemimiz bu kavramlar yanında çok sığ kalıyor. Bu kadar anlamlı bir bağlantının maalesef değeri bilinmiyor. Bunun sebebi de alanımızda dilin kullanımı ve dil eğitimi ile ilişkili yeterli nicelik ve nitelikte araştırmaların bulunmamasıdır.

4.1.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri

Öğrencilerin görüşleri "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri", " Lisans Eğitimi Sırasında Okumanın İncelikleri Hakkında Edinilen Bireysel Kazanımlar" ve " Lisans Eğitimi Sırasında Öğretmen Adayının Okuma Sosyalleşmesi Açısından Kendinde Gördüğü Gelişme Seviyesi" bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 10 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.1.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.2.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına lisans eğitiminin etkileri	Bakış açısında önemli bir gelişme sağladığı düşüncesi Bakış açısında önemli bir gelişme sağlamadığı düşüncesi
Lisans eğitimi sırasında okumanın incelikleri hakkında edinilen bireysel kazanımlar	Metni kendi içinde bulunduğu koşullara göre yorumlama Okuma sırasında metinden farklı anlamlar çıkarma, bakış açısını genişletme Bilinçli okumayı öğrenme Okudukları üzerine konuşmanın okumaya kattığı değerler Okumanın niceliksel fazlalığının faydaları
Lisans eğitimi sırasında öğretmen adayının okuma sosyalleşmesi açısından kendinde gördüğü gelişme seviyesi	Yüksek seviyede gelişme Orta seviyede gelişme Düşük seviyede gelişme

Bu bölümde öğrencilere toplamda 3 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2 ve 3. sorular sorulmuştur.

Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına lisans eğitiminin etkilerini öğrenmek amacıyla yöneltilen soruya cevap olarak iki karşıt görüş tespit edilmiştir. Öğrencilerin bir kısmı bakış açılarında olumlu yönde bir değişim olduğundan söz ederken bir kısmı ise lisans eğitiminin bakış açılarına herhangi bir etkide bulunmadığını belirtmişlerdir. Aşağıda öğrencilerden Ö2'nin lisans eğitiminin okuma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına olumlu etkisinden söz ettiği ifadeleri bulunmaktadır:

Özellikle Türkçe öğretmenlerinin dillerini çok iyi kullanması gerekiyor. Bu açıdan okuma sosyalleşmesine de daha çok önem verilmesi gerektiğini ve öğretmenlerin daha çok okumaları gerektiğini düşünüyorum. Okuduklarından yola çıkarak bakış açılarını değiştirmeleri gerekiyor. Lisans eğitimime başlarken öğretmenlerin kendilerini okuma sosyalleşmesi açısından bu kadar geliştirmeleri gerekliliğine inanmıyordum.

Görüşleri Ö2 ile aynı doğrultuda olan öğrencilerden Ö3 soruya 4 temel dil becerisi açısından yaklaşarak şöyle cevap vermiştir:

Bu bölüme başlamadan önce Türkçeyi sadece dilbilgisi olarak biliyordum. Dört temel beceri hakkında tam olarak yeterli bilgiye sahip değildim 4 temel becerinin bizim için ne kadar önemli olduğunu bilmiyordum ama şu an eğitim hayatım boyunca bizim için asıl önemli olanın dört temel beceri olduğunu görebilmekteyim. Bunun sonucunda okuma sosyalleşmesinin ne kadar önemli olduğunu kavradım.

Ö4 ise lisans eğitiminin kendine kazandırdığı bakış açısının okuma sosyalleşmesinin sürekli ve sınırsız olduğunu "Lisans eğitimimden önce okuyup kendimi gelişmiş hale

getirebileceğimi zannedirdim. Ama artık gelişmek için okumanın hiç bitmemesi gerektiğini ve okuduklarımı anlamlandırmam gerektiğini biliyorum.” sözleriyle aktarmıştır.

Lisans eğitiminin okuma sosyalleşmesi anlamında kendi bakış açısına olumlu bir etki bırakmadığını aktaran Ö7, görüşlerini “Ben bizim derslerimizde çok fazla bu kavramla ilgili çalışmalar yapıldığını düşünmüyorum o yüzden çok değişiklik olmadı.” cümlesiyle belirtmiştir.

Öğrencilere lisans eğitimi sırasında okumanın incelikleri hakkında edinilen bireysel kazanımlarının neler olduğu sorusuna çeşitli cevaplar alınmıştır. Bunlardan biri Ö15’in aşağıda yer alan şu açıklamasıdır:

Okuduklarımızdan anladıklarımız kişiden kişiye değişiyor. Hocalarımız bize bunu sürekli hatırlattı. Ben lisans eğitimi boyunca okumanın bu özelliğinin faydasını gördüm. Okudukça ve okuduklarımız hakkında konuştuğumuz çevremizdeki kişilerle etkileşime giriyoruz. Bu bizim eleştirel okuma ve düşünme yeteneğimizi de geliştiriyor. Yani sürekli birbirimizden yeni şeyler öğreniyoruz ve bu okuma becerimizi geliştiriyor.

Bir başka öğrenci Ö14, konu hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir:

Üniversiteye ilk başladığım dönemlerde neyi, nasıl okuyacağımı açıkçası çok ayırt edemiyordum. Liseden birikim tabii ki de vardı ama üniversitede pek çok bilgi türüyle karşılaşıyoruz. Bir sürü akademik kitaplar okuyoruz. Bunlar ilk başlarda sıkıntılı süreçlerdi. Ama tabii eğitimin sonuna doğru artık neyin yolunu nasıl bulacağımı nasıl okuyacağımı daha bilinçli bir şekilde edindiğimi düşünüyorum. Yani lisans eğitimine başladığım dönemde her şeyi aynı şekilde ve aynı stratejiyle okuyordum ama sonrasında seçici okumanın ve tercih edebileceğim diğer okuma türlerinin nasıl kullanıldığını öğrenmiş oldum.

Ö10, konuyla ilgili edindiği bireysel kazanımı “ Niçin olduğunuzu bilerek okumak yani sonucunun farkında olarak okuduğunu bilmek çok güzel” cümlesiyle açıklamıştır.

Lisans eğitimi sırasında öğretmen adayının okuma sosyalleşmesi açısından kendinde gördüğü gelişme seviyesinin ne durumda olduğu sorusuna verilen cevapların düşük, orta ve yüksek olarak ayrıştığı tespit edilmiştir. Bu konuda orta seviyede geliştiğini düşünen öğrencilerin tamamı, temel dil becerilerinin her zaman gelişmeye açık olduğunu düşündüklerinden gelişimin hiçbir zaman tamamlanmayacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Görüşleri bu doğrultuda olan Ö11, şunları söylemiştir:

Orta seviyede geliştiğimi düşünüyorum. Çünkü bence bir Türkçe öğretmeni her zaman daha iyisini yapabilmelidir. Her zaman okuduklarının, yazdıklarının, yaptıklarının üzerine daha fazlasını ekleyebilmelidir. Bunun için gelişimin pek yeterli olduğunu düşünmüyorum. Hatta hiç kimsenin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü alanımızda her an yeni bir şey çıkabilir, her an yeni bir şey öğrenmemiz gerekebilir. Güncel olarak sürekli olarak çalışılması gerekir diye düşünüyorum.

Gelişiminin yetersiz olduğunu benzer sebeplerle açıklayan Ö6, soruyu şu şekilde cevaplandırmıştır:

Evet ben okuyorum ama hiçbir zaman yeteri kadar okuduğumu düşünmem yani bunu yirmi yıl sonra da sorsanız aynı cevabı veririm, fikrim değişmeyecek. Okuma açısından yeterli

olmadığım için okuma sosyalleşmesi açısından da yeterli olmadığını düşünüyorum. Ama eğitiminin bu konuda bana kattıklarını görmezden gelemem.

Konuyla ilgili gelişiminin yeterli olmadığını düşünen Ö7, kendini “Bu konuda düşüncem olumsuz açıkçası biraz kazandığımı düşünüyorum ama öğrendiğim her şey kendi çabalarımla gerçekleşti diyebilirim. Çünkü hocalarımız öğrenme sürecimizi yeterince takip edemedi bunda dönemsel şartların yani pandeminin de etkili olduğunu düşünüyorum.” sözleriyle ifade etmiştir.

Ö2, gelişiminin yetersiz olduğunu bireysel sebeplere bağlayarak “ Maalesef düşünmüyorum. Kendimi yetersiz hissediyorum ve farklı türlerden okumam gerektiğini düşünüyorum.” sözleriyle belirtmiştir.

Yeterli seviyede gelişim göstermediğini belirten bir diğer öğrenci Ö8, şu ifadeleri kullanmıştır:

Aslına bakılırsa bu derste öğrendiğimiz kısımlar hakikaten böyle verimli bir şekilde işlenseydi bence temel düzeyde öğrenilebilirdi. Bir öğretmen için yeterli olabilirdi. Yani okuma eğitiminin dersinde belki biraz sahada olsaydık ya da bu konuda biraz deneyim kazansaydık gelişme şansımız olabileceğini düşünüyorum. Şu anki durumda gelişemedim. Belki biraz uygulamalı bir alan olmadığı için teoride kalmış olarak düşünüyorum ama burada ders amacına pek ulaşmamış da diyebiliriz.

Öğrencilerden Ö3, okuma sosyalleşmesi açısından yüksek seviyede bir gelişim gösterdiğini “Okuma sosyalleşmesi bakımından daha bilinçli bir hale getirdi beni lisans eğitimi. O yüzden geliştiğimi düşünüyorum.” cümleleriyle açıklarken, Ö6, aynı doğrultudaki düşüncelerini “Evet yeterince geliştiğimi düşünüyorum çünkü lisans eğitimimiz boyunca hocalarımız bunun için çok çabaladı, bizi konuyla ilgili her türlü etkinliğe dahil etmeye çalıştı.” şeklinde açıklamıştır.

4.1.3. Türkçe Öğretmenliği Lisans Eğitiminin Öğretmen Adaylarına Okuma Sosyalleşmesi Açısından Kazandırdığı Deneyimler

Öğrencilerin görüşleri “ Materyal Geliştirme Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu”, “ Ders İçi Uygulama Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu” ve “ Ölçme Değerlendirme Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 10 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.1.3.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.1.3.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesi Açısından Kazandığı Deneyimler

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi açısından kazandığı deneyimler	Bilinçli düşünmeyi ve yorumlamayı deneyimleme Birbirinden farklı etkinlikleri deneyimleme Metin incelemeyi farklı biçimlerde deneyimleme ve okuma metnini bilinçli seçmeyi deneyimleme
Materyal geliştirme sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde materyal geliştirme ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde materyal geliştirme ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi
Ders içi uygulama sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde ders içi uygulama süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde ders içi uygulama süreci ile ilgili kazanılan deneyimin orta seviyede kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde ders içi uygulama süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi
Ölçme değerlendirme sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde ölçme değerlendirme süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde ölçme değerlendirme süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2,3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Konuyu aydınlatmak adına ilk olarak Türkçe öğretmeni adaylarının okuma sosyalleşmesi açısından kazandığı genel deneyimler sorulmuştur. Ö1, okuma deneyimlerine düşünsel açıdan bakarak "Aslında duygu ve düşüncelerin fazlalığını gördüm, bilinçli düşünce üretimini deneyimledim." cevabını verirken Ö2, yorumsal açıdan bakarak " Özet defteri uygulaması sayesinde okuduklarımı kendimce yorumlamamı ve bu sayede okuma sosyalleşmesi bakımından gelişimimi sağladı." cevabını vermiştir. Deneyimini yorumsal olarak detaylandıran bir diğer öğrenci Ö4, "Bir metni okurken artık nasıl okumamız gerektiğini öğrendik, metne yaklaşırken onu tekdüze bir şekilde değil de iyi ve nitelikli şekilde incelememiz ve gerektiğini, ondan çıkarımlar yapmamız gerektiğini ve onların üstüne anlamsal eklemeler yapmamız gerektiğini öğrendik ve deneyimledik." ifadelerini kullanmıştır.

Ö5, okuma sosyalleşmesi açısından kazandığı temel deneyimi "Bu konuda çok fazla etkinliği tanımamı sağladı. Her türlü etkinliği amacına uygun olarak uyarlayıp uygulamayı

deneyimledim.” sözleriyle, Ö7 ise “ Anlamsal ve dilsel boyutta çok fazla metin inceleme fırsatı buldum.” Sözleriyle açıklamıştır.

Öğrencilerden Ö9, okuma sosyalleşmesi sayesinde kazandığı deneyimi öğrenci-öğretmen etkileşimi açısından şu sözlerle ifade etmiştir:

Öncelikle okuduğumuz metinden çıkardığımız anlamları değerlendirmede ve bilgileri başka insanlarla paylaşmada büyük bir artı sağladı bize. Onun dışında, sonuçta öğretmen olacağımız için okuduğumuz şeyleri öğrencilere aktaracağız. Bu, öğrencilerin gözünden de bakabilmemizi sağlayacak çünkü birden fazla bakış açısıyla düşünme deneyimi edinmemizi sağladı.

Okuma sosyalleşmesi sayesinde edindiği temel deneyimi metni bilinçli seçme ve aynı bilinçle okuma olarak ifade eden Ö14, fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Lisans eğitimimiz süresince pek çok derste tabii ki de işi götüren kazanım başlı başına okumaydı. Tüm bilgilerimizi neredeyse okumayla kendimiz elde ettik. Evet dinleyerek hocalarımızdan pek çok şey öğrendik ama bizi yönlendirerek kendi okumalarımızı yapmamızı sağladıkları için tabii ki de okuma büyük bir etkendi. Lisans eğitimi süresince birçok şey söylendi ama biz neyi nasıl okuyacağımızı kendimiz tercih ettik. Bu eğitimlerin bana yaşattığı en önemli deneyim kendi ilgi alanıma göre işime yarayacak bilgiyi nasıl seçeceğimi ve bunu nasıl okuyacağımı öğrenmemi sağlamasıdır.

Öğrencilere lisans programının materyal geliştirme açısından okuma sosyalleşmesini gözetme durumu ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Öğrenciler tarafından bu soruya genelde olumsuz cevaplar verilmiştir. Materyal geliştirme girişiminde bulunmadıklarını belirten Ö13, düşüncelerini şu sözlerle aktarmıştır:

Dersler içerisinde metin okuma denemeleri yaptık. Bazen de kendimiz kazanımlara bağlı olarak okumayla ilgili etkinlikler oluşturmaya çalıştık. Birkaç ödevimiz vardı bu şekilde. Ama onun dışında bir şey yapmadık somut olarak. Bilinçli olarak bir materyal geliştirme sürecine girdiğimizi söyleyemem, bu yüzden bence programda da buna dikkat edilmemiştir diyebiliriz.

Ö3 konuyla ilgili “Lisans eğitiminin okuma sosyalleşmesi bakımından zengin olduğunu düşünüyorum ama materyal geliştirme sürecinde bence yetersiz. Buna programda da değinilmemiş, derslerde de yer vermedik.” diye açıklama yaparken, Ö6 benzer düşüncelerini “Hayır bence gözetmiyor. Çünkü programda bununla bağlantılı şeyler yok ve biz hiç bununla ilgili uygulama yapmadık.” sözleriyle aktarmıştır.

Ö5 lisans programının okuma sosyalleşmesini materyal geliştirme sürecinde gözettiğini düşünmektedir. Bu durumu lisans eğitiminin tamamına dağılmış materyal geliştirme çalışmalarısıyla örneklendirmiştir. Ö5 konuyla ilgili olarak “Evet bence programımız materyal geliştirmede okuma sosyalleşmesini gözetiyor. Eğitimimiz boyunca buna yönelik bazı uygulamalar yapıldığı için çeşitli materyaller hazırladık. Bunlar direkt olarak okuma sosyalleşmesini geliştirmeye yönelik olmasa da ben yeterli olduğunu düşünüyorum.” Cümlelerini kullanmıştır. Ö4 ise okuma becerisi için geliştirilen materyalleri göz önünde bulundurarak

fikirlerini “Evet bence gözetiyor çünkü okuma ile ilgili materyaller geliştirdik.” sözleriyle ifade etmiştir.

Ö13, lisans programının uygulama boyutunda okuma sosyalleşmesini gözetmediğini fakat aldığı eğitim sonucunda örtük olarak, kıyaslama yaparak okuma gibi uygulamaları öğrendiğini şu sözlerle aktarmıştır:

Bize okumamız için kitap listeleri verildi, o kitapların özetlerini çıkarmamız gibi uygulamalar istendi. Ama okuma sosyalleşmesi dediğimizde işin içine çok daha farklı şeyler giriyor. Örneğin okuduklarımızdan hareketle sosyal hayatın dile yansımalarını hissetmek gibi. Eğitimimiz bizi bu gibi şeylere yönlendirmedi. Fakat tamamen rastgele şekilde kendi kendime kıyaslayarak okumayı öğrendim.

Ö1, lisans programının uygulama boyutunda okuma sosyalleşmesini gözetme durumu ile ilgili olumsuz düşüncelerini “Ben ders içi uygulamalarda, etkinliklerde okuma sosyalleşmesine yeterince önem verilmediğini düşünüyorum. Bu yüzden bence yetersiz diyebiliriz.” sözleriyle, Ö7 ise “Hocalarımız bu konuda çabaladı ama bence lisans programı bunu göze etmediği için bize faydası olmadı.” sözleriyle belirtmiştir.

Ö3 konu hakkındaki olumlu düşüncelerini “Evet gözetiyor. Çünkü bu sayede çok farklı okuma yöntemleri denedik.” şeklinde, Ö4 ise “Evet gözetiyor. Mesela biz derslerde toplu okumalar yapmıştık ve hep birlikte okuduklarımızı tartışmıştık.” şeklinde örnekler vererek temellendirmiştir.

Ölçme değerlendirme sürecine yönelik soruya verilen cevaplar sonucunda iki farklı düşünce ortaya çıkmıştır. Bir düşünceye göre lisans eğitimi ölçme değerlendirme sürecinde okuma sosyalleşmesini gözeterek öğrencilerin bu anlamda deneyim kazanmalarını sağlayacak nitelikte olduğu savunulmaktayken diğer düşünce bunun tam tersi yönündedir. Ö8, konu hakkındaki olumsuz düşüncelerini açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır:

Bizim akademideki özellikle en derin, en büyük problemimiz zaten geri dönüş veya yönlendirme alamamamız. Yani hocalarımızdan dersler konusunda her türlü yardımı alıyoruz. Bunun karşılığı olarak da sınavlarda bize sorular yöneltiyorlar. Ama dönem sonu sınavlarda ya da dönem içindeki sınama durumlarında hatalarımıza yönelik geri dönüşler almıyoruz. Bu durum tabii ki okuma sosyalleşmesi için de geçerli.

Bu noktada ölçme değerlendirme uygulamalarının gözetildiğini düşünen öğrenciler çoğunluktadır. Bu fikre sahip öğrencilerden Ö7, “Evet bence gözetiyor çünkü derslerde de çok fazla interaktif şekilde konu işledik. Bu okuma sosyalleşmesi açısından da faydalı oldu. Sınav sonralarında hocalarımız bize geri dönüşte bulundu.” sözleriyle ders içerisinde ve sonrasında ölçme ve değerlendirme sürecinin dikkate alındığını belirtmiştir.

Benzer düşüncelere sahip olan Ö4, “Evet gözetiyor. Çünkü biz derslerde uygulamalar yaptık ve hocalarımız bizi hatalarımızda uyardı. Benzer şekilde sınavlarda da buna hizmet eden

sorular soruldu.” sözleriyle, Ö5 ise “ Evet dersler içinde çok çeşitli uygulamalar yapıldı ve bunların çoğuna yönelik hocalarımızdan dönütler aldık. Bence bu ölçme değerlendirme açısından önemli bir nokta.” sözleriyle açıklamalarda bulunmuştur.

4.1.4. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Sosyalleşmesini Bir Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eğitiminin Yeri

Öğrencilerin görüşleri “ Öğretmen Adayının Okuma Sosyalleşmesi Açısından Donanımlı Hale Gelmesini Sağlayan Kazanımlar”, “ Okuma Sosyalleşmesini Ders İçi Uygulamalarda Etkili Şekilde Kullanma Becerisi” ve “ Okuma Sosyalleşmesini Ders İçi Uygulamalarda Etkili Şekilde Kullanma Becerisi” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 20 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.1.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.1.4.

Okuma Sosyalleşmesini Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanma

Temalar	Kodlar
Okuma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazanma	Okuma sosyalleşmesini bir öğretmen yeterliliğinde kazandığını düşünme Okuma sosyalleşmesini bir öğretmen yeterliliğinde kazanmadığını düşünme
Öğretmen adayının okuma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmesini sağlayan kazanımlar	Ders içerisinde yapılan okuma etkinlikleri Farklı türlere yönelik okumalar Okuma yöntem ve tekniklerini öğrenme Okuma sonrası yapılan yorumsal sohbetler Dört temel becerinin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu bilinci Kişisel düşünce birikimi ile metin arasında ilişki kurma Okuma sırasında yapılması gerekenleri öğrenme
Okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili şekilde kullanma becerisi	Okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili kullanabilme Okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili kullanamama
Okuma sosyalleşmesini destekleyen dersler	Edebiyat Bilgi ve Kuramları Yeni Türk Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Okuma Eğitimi Yazma Eğitimi Konuşma Eğitimi Dinleme Eğitimi Genel Dilbilim Çocuk Edebiyatı

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2, 3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Öğrencilere lisans eğitimi sürecinde okuma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazanıp kazanmama durumları sorulmuştur. Öğrenciler genel olarak bu beceriyi kazandıkları yönünde cevaplar vermişlerdir. Ö8, öğrenci seviyesine bağlı olarak düşünüp soruyu şöyle cevaplamıştır:

Buna evet demek istiyorum çünkü bunun sebebi aslında ders verilecek yani bir üniversite mezunu olduğum zaman ders verdiğim seviye aslında ortaokul seviyesinde olduğu için evet. Ortaokul öğrencileri için metinler daha da basitleştiriyor. Bu metinlerden anlam çıkarmak bana kalırsa lisans dönemindeki metinlere göre daha basit oluyor. O yüzden evet, okuma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazandığımı düşünüyorum.

Ö5, öğrencilik yaşamı boyunca yapılan uygulamalardan örnekler vererek soruyu şu sözlerle cevaplamıştır:

Evet öğretmenlik becerisi olarak kazandığımı düşünüyorum. Şöyle söyleyeyim hiçbir zaman evet en iyi durumdayım demem çünkü her zaman kendimize katmamız gereken bir şeyler mutlaka vardır diye düşünüyorum. Ben okumayı zaten çok seviyorum ama okulda yapılan uygulamalar da gerçekten okumanın faydasını gözler önüne serdi, okuma sosyalleşmesini benimsememi sağladı. Yani bu anlamda çok büyük katkı sağladı.

Öğrencilerin küçük bir bölümü okuma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazanamadığını dile getirmiştir. Ö7, konuyla ilgili düşüncelerini "Bu konuda düşüncem olumsuz açıkçası biraz kazandığımı düşünüyorum ama öğrendiğim her şey kendi çabalarımla gerçekleştirebilirim. Çünkü hocalarımız öğrenme sürecimizi yeterince takip edemedi bunda dönemsel şartların da etkili olduğunu düşünüyorum." sözleriyle dile getirmiştir.

Öğrencilere okuma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmesini sağlayan kazanımların neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin geneli bu soruya birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Ö10, bu konudaki kazanımının okumanın gerekliliğini kavramak olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

Hocalarımız çok fazla teşvik ediyorlardı okumamız için yani çok fazla kitap okumamızı istiyorlardı. Neredeyse her kullandıkları cümlede altını çiziyorlardı sürekli kitap okuyun, okuduğunuz hakkında düşünün, araştırıp kendinizi geliştirin diyerek. Ben de bu sayede okumanın gerekliliğini kavradım. Lisans eğitiminde en büyük kazanımım budur.

Öğrencilerin bir kısmı bu konudaki kazanımının bakış açısını genişletmek olduğunu düşünmektedir. Ö5, konuya ilişkin şunları söylemiştir:

Okuduğumuz kitaplarda ne anlatılmak isteniyor, bizim o konudaki düşüncelerimiz neler, bunları karşılaştırınca hangisi daha yakın geliyor, düşüncelerimiz değişiyor mu? Bunları görmek için okuyoruz, bu sayede kendimizi geliştiriyoruz. Mesela herhangi bir düşünceye sahibim diyelim. Herhangi bir konuda okuduğum kitapta bunu destekleyici içerikler ya da bunun tam karşılığı içerikler görürsem iki şekilde de benim ilgimi çekiyor. Hem kendi

görüşümü kanıtlamış oluyorum hem orada verilen görüşü tanımış oluyorum bu sayede hem farklı bakış açıları kazanıyorum hem de bir düşünceye takılıp kalmamış oluyorum bu yüzden yararlı olduğunu düşünüyorum. Bu düşüncelerimi de lisans eğitimime borçluyum.

Ö6, konuyla ilgili kazanımlarını “Okuma yöntem ve tekniklerini öğrenmek benim için en büyük kazanım oldu.” sözleriyle açıklarken Ö12, “Niçin okuduğumu biliyorum artık yazarların ve eğitimin falan araştırıyorum yazarları artık dikkate alıyorum yayın evlerine dikkate alıyorum hayır ilgi kitaptaki okuduğum bilgileri geçerli olduğunu bu gülererek okuyorum ben evet biraz arama kazandım biraz daha bilinçli bir okuyucu oldum.” şeklinde açıklamıştır.

Öğrencilere okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili şekilde kullanma becerisi bakımından hangi seviyede oldukları sorusu yöneltilmiştir. Ö14, bu soruya şöyle cevap vermiştir:

Ben okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili kullanabileceğimi düşünüyorum. Çünkü lisans eğitimim süresince daha önce hiç okumadığım kadar metinle karşılaştım. Mesela bir makalenin nasıl okunacağını, okurken nelere dikkat edeceğimi, hangi bölümleri bizim için önemli olduğunu bilgiyi nereden edineceğimi, aradığım şeye nasıl ulaşacağıma ya da bir akademik metinde nasıl okumalar yapacağıma... Bunların hepsini ben lisans eğitimim süresince aktif olarak kullandım. Bu yüzden bu beceriyi edindiğimi ve ders sırasında kullanabileceğimi düşünüyorum.

Ö1, konuyla ilgili düşüncelerini “Aslında düşünüyorum çünkü derslerde konuları ne kadar anlatırsak anlatalım, tanımlardan bahsedelim uygulamaya dönmeyince havada kalıyor. Kendim yaşadığım bu zorluğu ilerideki öğrencilerime yaşatacağımı düşünmüyorum. Bu anlamda derslerimi etkinliklerle destekleyebileceğim. Fakat bütün bunlar kendi çabamın sonucu olarak ortaya çıkıyor.” sözleriyle açıklamıştır.

Ö8, konuyla ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Buna hayır diyorum çünkü ortaokul ders kitaplarımız aslında tamamıyla bununla bağlantılı olarak hazırlanmıyor. Sadece öğretmenlerin düzenleyeceği metin veya etkinlikler üzerinden bu yorum yapılabilir, yani bir metine bağlı kalarak okuma sosyalleşmesi hakkında konuşulabilir. Bunun dışında bizim eğitim sistemimizde ve Türkçe eğitim programının okuma sosyalleşmesi ile ilgili uygulamalar yapmaya attığı müsait olduğunu pek düşünmüyorum.

Lisans eğitimi boyunca okutulan derslerden hangilerinin okuma sosyalleşmesine etki ettiğini öğrenmek amacıyla sorulan soruya çeşitli cevaplar verilmiştir. Cevapların çoğunluğu tüm dil becerileri derslerinin okuma sosyalleşmesine olumlu etki ettiğine yöneliktir. Ö1 bununla ilgili düşüncelerini “Okuma, Yazma, Konuşma ve Dinleme Eğitimi dersleri okuma sosyalleşmesini desteklemede etkili oluyor. Çünkü hepsi birleriyle ilişkili ve birbirinden besleniyor.” sözleriyle ifade etmiştir. Ö5 ise benzer düşüncelerini “Başta Okuma Eğitimi, ardından Konuşma, Yazma ve Dinleme Eğitimi derslerinin etkili olduğunu düşünüyorum. Bizim hocalarımız tek bir beceriyeye yönelik uygulamalar yapmadılar. Yaptıkları uygulamalar bütün becerileri kapsadığı için tüm dil becerileri derslerinin katkısı olduğunu düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Bazı öğrenciler ise lisans programında yer alan bütün derslerin okuma sosyalleşmesine olumlu yönde etki ettiğini düşünmektedir. Ö3, konuyla ilgili düşüncelerini “Alanımızda bütün dersler birbirleriyle ilişkili olduğu için ben bu konuda hiçbir dersin diğerinden üstün olduğunu düşünmüyorum. Bence bütün dersler destekliyor.” sözleriyle açıklamıştır.

Ö13 okuma sosyalleşmesi açısından gelişimini sağlayan dersleri “Okuma Eğitimi, Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Medya Okuryazarlığı, Eleştirel Okuma dersleri bizi okuma sosyalleşmesi açısından geliştirir diyebiliriz.” cümleleriyle aktarmıştır

4.2. Öğretmen Adaylarının Yazma Sosyalleşmesine Yönelik Görüşleri Hakkında Bulgular

Bu bölümde öğrenci görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri”, “Türkçe Öğretmenliği Lisans Eğitiminin Öğretmen Adaylarına Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kazandırdığı Deneyimler” ve “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesini Bir Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eğitiminin Yeri” olmak üzere toplam 4 başlık altında incelenmiştir.

4.2.1. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri

Öğrencilerin görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramı Hakkında Ön Bilgileri”, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Yönelik Tahminleri” ve “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi ve Türkçe Eğitimi Arasındaki Bağlantı Hakkındaki Görüşleri” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 12 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.2.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.1.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Hakkında Düşünceleri

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi hakkında düşünceleri	Okuma ile olan ilgisi bakımından yazma sosyalleşmesinin önemli olduğu düşüncesi Bireylerin kendini ifade etmesi açısından yazma sosyalleşmesinin önemli olduğu düşüncesi Toplumla iletişimin sağlanması açısından yazma sosyalleşmesinin önemli olduğu düşüncesi Yazma sosyalleşmesinin diğer beceri alanlarına göre daha zor bir alan olduğu düşüncesi
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi kavramı hakkında ön bilgileri	Lisans eğitimi öncesinde okuma sosyalleşmesi kavramı hakkında ön bilgiye sahip olma

	Lisans eğitimi öncesinde okuma sosyalleşmesi kavramı hakkında önbilgiye sahip olmama
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi kavramına yönelik tahminleri	Yazma becerisi Bireyin düşünce ve bilgilerini etkili şekilde yazıya aktarabilmesi Toplumsal hayatın yazılarımıza etkisi Yazarak sosyalleşme
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi ve Türkçe eğitimi arasındaki bağlantı hakkındaki görüşleri	Yazma sosyalleşmesi kavramı ve Türkçe eğitimi arasında güçlü bir bağlantı olduğu düşüncesi Yazma sosyalleşmesi kavramı ve Türkçe eğitimi arasında güçlü bir bağlantı olduğu fakat eğitim sistemimizde bu bağlantının kısır kaldığı düşüncesi

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2,3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Öğretmen adaylarına, yazma sosyalleşmesi hakkında düşünceleri sorulmuştur. Adayların tamamı yazma sosyalleşmesinin dilimiz açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Her aday, yazma sosyalleşmesinin dilimiz açısından önemine çeşitli açılardan bakmıştır. Bu durumla ilgili olarak öğretmen adayı Ö2'nin görüşleri aşağıdaki gibidir:

İnsanların yaşamış olduğu tecrübeler bunu yazmasında çok etkili oluyor bence. Yani bunların yazma sürecine her durumda çok katkısı bulunuyor. Aynı zamanda okumakla da ilgili olduğunu düşünüyorum. Ne kadar çok şey okursak o kadar çok şey zihnimizde canlanıyor. Dolayısıyla bizler de okuduklarımızın katkısıyla yazabiliyoruz.

Ö3, yazmanın önemini kavramak ve buna uygun davranmaya çabalamak ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle aktarmıştır:

Bizler ne kadar birikimli olursak ne kadar nitelikli düşüncelere de sahip olursak olalım bunları kağıda dökecek sözcüklere sahip değilsek zaten bunların bir önemi kalmıyor. Önemli olan onları dile getirebilmek, nitelikli şekilde yazabilmek. O yüzden yazma sosyalleşmesine şu anki durumdan daha çok değer verilmelidir.

Öğrencilerden Ö9, konu hakkındaki düşüncelerini "Yazma sosyalleşmesini dilimiz için vazgeçilmez olduğunun farkındayım ama bunun gelişmesi için bizlerin bu konuda daha deneyimli olması gerektiğini düşünüyorum. İnsanların düşündüklerini aktarabilmesi açısından deneyimin diğer değişkenlere göre daha etkili olduğunu düşünüyorum." Sözleriyle ifade etmiştir.

Öğrencilerin geneli yazma sosyalleşmesinin önemini vurgularken küçük bir kısmı ise yazma sosyalleşmesinin zorluğundan ve uygulamadaki sıkıntılardan bahsetmiştir. Bu durumla ilgili Ö12'nin fikirleri şöyledir:

Yazma sosyalleşmesi tabii ki dilimiz açısından çok önemlidir. Ama maalesef önemine oranla yeterince geliştirilemiyor. Bence Türkçe öğretmenleri genelde yazma sosyalleşmesinde zorluk çekiyor, ben de zorluk çekiyorum. Şahsen okumada daha iyiyim yazmam daha zayıf. Yazmayı günlük hayatıma uyarlayamadım. Dilimiz için bu kadar önemli bir alanın geliştirilememesi çok büyük eksiklik.

Ö6, yazma sosyalleşmesinin gerçekleşmesinin zorluğuna dikkat çekmek için “Kazanılması zor bir beceri olduğunu düşünüyorum. Buna rağmen kişiler bu beceriyi kazanırlarsa bence dilsel açıdan önemli gelişmeler sağlarlar.” sözlerini kullanmıştır.

Öğrencilere yazma becerisine yönelik tahminlerinin neler olduğu sorulmuştur.

Ö1, bu soruya sosyalleşme kavramının yerini beceri kavramına vererek “Yazma becerisi diyebilirim.” diye tahminde bulunmuştur. Yazma sosyalleşmesine daha bütünsel açıdan bakmaya çalışan Ö5, yazma sosyalleşmesine “Bireyin bilgi ve deneyimlerinden yola çıkarak düşündüklerini ve duygularını yazıya etkili bir şekilde sunma becerisidir.” sözleriyle açıklama getirmiştir.

Yazma sosyalleşmesi kavramına kelimeler açısından yaklaşan Ö3, tahminini “Bence kelimeleri nerede nasıl kullanacağını bilmektir yazma sosyalleşmesi.” sözleriyle aktarmıştır.

Yazma sosyalleşmesini bireyin geçmiş yaşantılarıyla ilişkilendiren Ö9, yazma sosyalleşmesi ile ilgili tahminini “Kişinin duygu ve düşüncelerini yazıya aktarırken deneyimlerine göz gezdirmesi ve bunlara yönelik olarak bilgiler aktarması diyebilirim.” sözleriyle ifade etmiştir. Benzer düşüncelere sahip olan Ö12, tahminini “Hayatta yaşadığınız anları, ondan çıkardığımız dersleri yaz yazıya aktarmak diye düşünüyorum.” şeklinde aktarmıştır.

Ö15 yazma sosyalleşmesine etkileşim kavramı açısından bir yorum getirerek tahminini “Aklıma önce etkileşim geliyor. Öğrencilerin birbiriyle olan etkileşimi, bunun sonucunda yaşadığı sosyal değişiminin yazmayla ilgisi olabilir.” diyerek açıklamıştır.

Öğrencilere yazma sosyalleşmesi ile ilgili bir ön bilgiye sahip olup olmama durumları sorulmuştur. Bu konuda öğrencilerin tamamına yakını olumsuz cevap vermiştir. Yalnızca 1 öğrenci daha önce bu kavramla karşılaştığını ama içeriğini hatırlamadığını belirtmiştir. Soruya Ö14 “ Hayır, daha önce hiç duymadım.” derken Ö12 ise “ İlk defa bu görüşme sırasında duydum.” cevabını vermiştir.

Öğrencilere yazma sosyalleşmesi ile Türkçe eğitimi arasında bir bağlantının olup olmadığı sorulmuştur. Tüm öğrenciler bir bağlantı olduğunu ifade etmişlerdir. Ö1, soruya “Tabii ki var. Yazma sosyalleşmesi gelişmiş bir öğrencinin doğal olarak mesela derslerde veya en ufak bir sınavda bile düşüncelerini aktarabilmesi ve kendini ifade edebilme gücü gelişmiş oluyor.” cevabını vermiştir.

4.2.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri

Öğrencilerin görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri”, “ Lisans Eğitimi Sırasında Yazmanın İncelikleri Hakkında Edinilen Bireysel Kazanımlar” ve “ Lisans Eğitimi Sırasında Öğretmen Adayının Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kendinde Gördüğü Gelişme Seviyesi” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 11 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.2.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.2.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Kavramına Bakış Açısına Lisans Eğitiminin Etkileri

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına lisans eğitiminin etkileri	Bakış açısında önemli bir gelişme sağladığı düşüncesi Bakış açısında önemli bir gelişme sağlamadığı düşüncesi
Lisans eğitimi sırasında edinilen yazmanın incelikleri hakkında bireysel kazanımlar	Yazmanın amacına odaklanarak yazma Biçim ve içeriğin bağıni koparmadan yazma Metinde verilmek istenen anlamı ve okurun metinden çıkaracağı anlamın farklı olabileceğini göz ardı etmeden yazma Yazmanın uygulamayla gelişeceğini farkına varma Yazarken dili doğru kullanmanın ve düşünceleri doğru aktarmanın önemi Yazma sonrası metni düzenlemenin önemi
Lisans eğitimi sırasında öğretmen adayının yazma sosyalleşmesi açısından kendinde gördüğü gelişim seviyesi	Yüksek seviyede gelişme Orta seviyede gelişme Düşük seviyede gelişme

Bu bölümde öğrencilere toplamda 3 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2 ve 3. sorular sorulmuştur.

Öğrencilere lisans eğitiminin, yazma sosyalleşmesi kavramına bakış açılarına etki edip etmediğini belirlemek amacıyla bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya karşılık öğrencilerin verdiği cevapların büyük çoğunluğu lisans eğitiminin bu konuda olumlu bir etki bıraktığı yönündedir.

Öğrencilere yöneltilen Türkçe öğretmenliği lisans eğitimine başladığı ve bu eğitimi tamamladığı zamanlar arasında yazma sosyalleşmesine olan bakış açısında ne tür değişiklikler olduğu sorusuna Ö14 şu şekilde cevap vermiştir:

Evet bunu da şöyle açıklayabilirim bu iki dönemi kıyaslayarak ilk başlarda hatta lise döneminden daha önceki dönemlerden beri yazma konusunda hep bir tedirginlik vardı. Genelde çoğumuzda da bu mevcuttu bu durum. Neyi yazacağımı, nereden başlayacağımı, daha önceki bilgilerimi nasıl kullanacağımı bilmiyordum. Bunlarda çok zorlanıyordum. Ama sonrasında metin öncesindeki hazırlık aşamaları, metin sırasında neleri işe koşacağım bunların hepsiyle ilgili deneyim yaşadım. Aslında bu süreçleri daha iyi kavradım ve artık daha kolaylıkla yazılarımı yazabildiğimi düşünüyorum. Şu an kendimi değerlendirdiğimde lisans eğitimimizde aldığımız okuma ve yazma ile ilgili derslerin tabii ki de bu okuma ve yazma sosyalleşmesine katkı sağladığını düşünüyorum.

Ö9, konuyla ilgili olumlu düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Aldığım dersler doğrultusunda, özellikle yazma eğitimi konusunda önemli bir aşama kaydettiğimi düşünüyorum. Yazma sırasında metinlere düşüncelerimizi daha doğru aktarabilmeyi öğrenip yazdık. Yazdığımız metinleri de kendimiz gözden geçirip geçmeye başladık. Hem fikirsel açıdan hem de uygulama açısından deneyimlerimiz ve yeteneklerimiz arttı. Fikir üretme yeteneğimizi bireysel anlamda geliştirdiğimizi düşünüyorum.

Ö2, lisans eğitimi sonucunda yazmanın önemini ve bireylere çokça düşünsel katkıda bulunduğunu kavradığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Lisans eğitimi sayesinde yazmanın önemini fark ettim. Lisans öncesi dönemde yazmanın yararlarını bilmiyordum. Bence insan zihni yazdıkça gelişiyor. Mesela düzenli şekilde yazı yazan bir insanın yazması farklı olur diye düşünüyorum. Yaşadığımız veya düşündüğümüz şeyleri yazdığımız zaman zihnimizde farklı farklı dünyalar açılıyor, insan kendini keşfediyor. Bu açıdan lisans eğitimimiz sayesinde yazma sosyalleşmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Lisans eğitiminin yazma sosyalleşmesine bakış açısının gelişmesinde büyük bir paya sahip olduğunu düşünen öğrencilerden Ö3, düşüncelerini “Yazma, bireyler ve toplum tarafından çok basit bir şeymiş gibi görülüyor bence. Ben de lisans eğitimine başlamadan önce böyle düşünüyordum. Ama yazmanın inceliklerini gördükçe yazma sosyalleşmesinin de çok boyutlu ve önemli olduğunu anladım.” sözleriyle dile getirmiştir. Ö1 ise konu hakkındaki benzer fikirlerini “Aslında şunu diyebilirim: Öncesinde yazma olarak bu kadar gelişmiş bir düzeyde değildim ama eğitimim boyunca düşündüğüm zaman yazma açısından daha geliştiğimi, uzmanlaştığımı, sözcüklerin derin anlamlarını kavramaya başladığımı düşünüyorum.” cümleleriyle özetlemiştir.

Öğrenciler yazmanın ve yazma sosyalleşmesinin dilimiz açısından önemli kavramlar olduğu hakkında hemfikirdirler. Ancak öğrencilerin küçük bir bölümü lisans eğitiminde bu kavramlara gereken önemin verilmediğini düşünmektedir. Dolayısıyla bu öğrenciler lisans eğitiminin yazma sosyalleşmesine olan bakış açılarında büyük bir fark yaratmadığından söz etmektedir. Ö4 konuyla ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Lisans eğitimini bir bütün olarak düşündüğümüzde yazma becerisi kavramına sıkça rastlıyoruz. Ancak ben bu kavramın diğer dil becerileri kadar incelenip zenginleştirilmediğini düşünüyorum. Yazma ve yazma sosyalleşmesi, lisans programında ihmal edilmiş bir alan. Bu yüzden benim yazma sosyalleşmesi ile ilgili kazanımlarım genel olarak kendi çabam sonucunda gerçekleşti. Lisans eğitimi bu konuda bana çok fazla şey öğretmedi. Ufkumu açmadı.

Öğrencilere yazma sosyalleşmesi, dolayısıyla yazmanın incelikleri ile ilgili bireysel kazanımları sorulmuştur. Amaçlılık ve bilinçlilik üzerine eğilen öğrencilerden Ö1, kazanımını “Amaçlı düşünerek yazmaya başladım.” cümlesiyle özetlerken Ö3, “Yazmanın teoride ve pratikte farklı olduğunu kavradım. Herkes yazma hakkında bir fikre sahip ama önemli olan onu doğru uygulayabilmek. Ben de yazmanın uygulama boyutunu çokça deneyimlemem gerektiğini öğrendim. Bu sayede de yazılarımı daha bilinçli yazıyorum.” cümleleriyle aktarmıştır.

Yazma sosyalleşmesine düzen ve özgünlük açısından dikkat çeken Ö2 “Yazdıklarımı daha düzenli bir şekilde yazmaya başladım. Kurduğum cümlenin anlamsal bağlarına dikkat ederek yazmaya başladım. Daha çok kendine özgü cümleler kurmaya başladım, bir konuyla ilgili yorumlarımı yazdıkça da kendimi geliştirdiğimi fark ettim.” sözleriyle, Ö5 ise “Yazıda türlerden ziyade cümlelerin aktarılış şeklinin önemli olduğunu anladım.” sözleriyle kazanımlarını aktarmıştır.

Öğrencilere lisans eğitimi sırasında yazma sosyalleşmesi açısından kendinde gördüğü gelişim seviyesi sorulduğunda onlardan temelde düşük, orta ve yüksek seviye olmak üzere 3 çeşit cevap alınmıştır. Gelişimini düşük seviyede gören öğrencilerden Ö10, soruya “Geliştiğimi düşünmüyorum. Çünkü aldığımız eğitimde amaç bizi geliştirmek değil, yalnızca bize bazı bilgileri aktarmaktır” cevabını verirken Ö15, “Maalesef orta seviye bile değil. En azından kendim için düşünecek olursam maalesef değil. Bunu artık kendi imkanlarımla biraz daha geliştirmeyi düşünüyorum.” cevabını vermiştir.

Yazma sosyalleşmesi açısından gelişiminin orta seviyede olduğunu düşünen öğrencilerden Ö7, konuya ilişkin fikrini “Belli bir aşama kaydettiğini düşünüyorum ama yeterince geliştirdiğimi sanmıyorum.” sözleriyle belirtmiştir.

Yazma sosyalleşmesi bakımından yeterince geliştirdiğini düşünen öğrencilerden Ö9 düşüncelerini “Evet düşünüyorum. Tüm yazı türlerini derslerimiz sırasında deneyimledik ve bu sırada hem arkadaşlarımız hem de hocalarımızla etkileşimde bulunarak kendimizi yazma sosyalleşmesi açısından geliştirdik.” şeklinde aktarırken Ö3, “Evet yazma sosyalleşmesi konusunda hocaların uygulamaları sayesinde yeterince geliştirdiğimi düşünüyorum.” sözleriyle aktarmıştır.

4.2.3. Türkçe Öğretmenliği Lisans Eğitiminin Öğretmen Adaylarına Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kazandırdığı Deneyimler

Öğrencilerin görüşleri “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kazandırdığı Deneyimler”, “Materyal Geliştirme Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu”, “Ders İçi Uygulama Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu” ve “Ölçme Değerlendirme Sürecinde Deneyim Kazanma Durumu” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi

sonucunda 11 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.2.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.2.3.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesi Açısından Kazandığı Deneyimler

Temalar	Kodlar
Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi açısından kazandığı deneyimler	Düşünceleri farklı şekillerde ifade edebilme deneyimi Yazma sosyalleşmesine bütünsel açıdan bakabilme deneyimi Düşüncelerini eksiksiz biçimde yazıya aktarma deneyimi Düşüncelerini düzenleme ve yazıda biçimsel kusursuzluğa ulaşma deneyimi
Materyal geliştirme sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde materyal geliştirme ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde materyal geliştirme ile ilgili kazanılan deneyimin orta seviyede kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde materyal geliştirme ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi
Ders içi uygulama sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde ders içi uygulama süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde ders içi uygulama süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi
Ölçme değerlendirme sürecinde deneyim kazanma durumu	Lisans eğitiminde ölçme değerlendirme süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanıldığı düşüncesi Lisans eğitiminde ölçme değerlendirme süreci ile ilgili yeterli deneyimin kazanılmadığı düşüncesi

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2,3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Konuyu aydınlatmak adına ilk olarak Türkçe öğretmeni adaylarının yazma sosyalleşmesi açısından kazandığı genel deneyimler sorulmuştur. Ö1, deneyimlerini ifade gücü bağlamında düşünerek “Yazmak sonsuz bir eylem ve duygularımızın, düşüncelerimizin sonsuz olduğu bilincini bana kazandırdı diyebilirim. Bir kelimeyi veya bir cümleyi çok farklı şekillerde ifade edebileceğimi deneyimledim.” sözleriyle açıklamıştır.

Lisans eğitiminde yazma sosyalleşmesine yönelik en büyük kazanımının bu kavrama bütünsel açıdan bakmak olduğuna dikkat çeken Ö5, fikirlerini “Program dahilinde hocalarımız zaten asla dil becerilerinden herhangi birini tek başına ele almadıkları için bizler de dört temel

dil becerisini bütünsel olarak düşündük. Bu sayede yazma sosyalleşmesiyle ilgili bütünsel açıdan bakmayı deneyimledim.” cümleleriyle dile getirmiştir.

Ö9, lisans eğitimi sayesinde yazma sosyalleşmesini gerçek anlamda deneyimleme imkanı bulunduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

Kendimizi daha iyi ifade edebilmemizi sağladı. Üniversiteye gelene kadar açıkçası duygu ve düşüncelerimi ifade etme konusunda sıkıntı yaşıyordum. Özellikle yazarken çok zorlanıyordum. Ama hocalarımızın katkısı ve bireysel çabamızla yazmaya başladıktan sonra bu sürecin o kadar da korkutucu olmadığını fark ettim. Bu durumda gerçek anlamda yazmayı deneyimledim diyebilirim.

Bu konu hakkında benzer deneyimlerini aktaran Ö6, “Lisans eğitimi, yazmayı başlı başına deneyimlememi sağladı. Bunun için düşündüklerimi tam anlamıyla yazıya aktarmayı deneyimledim diyebilirim.” sözlerini kullanmıştır.

Yazma sosyalleşmesi ile ilgili temel deneyimini düşüncelerini düzenlemeyi öğrenmek olarak kabul eden Ö7, “Düşüncelerimi düzenleyerek yazıya geçirmeyi öğrendim.” ifadesini kullanmıştır.

Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinin yazma sosyalleşmesi ile ilgili materyal geliştirme hakkında ne düzeyde olduğu sorusuna çeşitli düzeylerde olduğu ile ilgili cevaplar verilmiştir.

Ö3, lisans programının yazma sosyalleşmesi açısından materyal geliştirme sürecinde yetersiz kaldığını “Pek gözetmiyor. Çünkü derslerimizde buna yönelik materyal geliştirme girişiminde bulunmadık.” sözleriyle dile getirmiştir.

Bu konuda materyal geliştirme sürecinin orta seviyede dikkate alındığını düşünen Ö7, “Yazı yazma etkinlikleri çok fazla yapıldığı için materyal geliştirme yoluna da gittik. Bu yüzden bence orta seviyede gözetiyor.” ifadelerini kullanmıştır.

Yazma sosyalleşmesinin lisans programında uygulama açısından ne düzeyde gözetildiği sorusuna verilen cevaplar çoğunlukla olumsuz yöndedir. Fakat olumlu düşüncelerini aktaran öğrenciler de görüşlerini örneklerle anlatmıştır. Ö4 bu konuyla ilgili düşüncelerini “Evet gözetiyor çünkü derslerde çok fazla uygulama yaptık yazma sosyalleşmesine hizmet eden. Mesela toplu yazma etkinlikleri düzenledik, çeşitli teknikleri deneyimledik.” şeklinde ifade etmiştir. Ö2 ise konuyla ilgili somut örnekler vererek düşüncelerini “Lisans boyunca istasyon ve yaratıcı yazma tekniği gibi tekniklerle yazma çalışmalarımız oldu. Bunlar yazma sosyalleşmesi bakımından gelişimimizi sağladı. Bu yüzden programın yazma sosyalleşmesini gözettiğini düşünüyorum.” sözleriyle aktarmıştır.

Konuyla ilgili uygulamaların sayıca dikkate değer olmasına rağmen içerik bakımından yetersiz olduğunu düşünen Ö7, düşüncelerini “Yazma etkinlikleri sayıca fazla olsa da kendimizi geliştirebileceğiniz nitelikte olmadığını düşünüyorum. Bu yüzden orta seviyede diyebilirim.” sözleriyle aktarmıştır.

Yazma sosyalleşmesinin diğer beceri alanlarına göre dezavantajlı olduğunu düşünen Ö14, bu dezavantajın uygulama kısmında da yaşandığını ve daha büyük bir soruna yol açtığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Ben, küçüklükten beri yazmaya karşı hep tedirgin ve çekimser davranışlarımız olduğu için bu alana uygulama bazında daha çok dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Aslında bu alan bence ihmal ediliyor. Yani şu an bile bazen derslerde işte not alayım yazayım, dinlediğim konuyu kendi ifadelerimle not alıp öğreneyim değil de ses kaydıyla bunun eksikliğini tamamlayayım diye düşünülüyoruz birçoğumuz. Kendimce söylüyorum bunu, çok yeterli olduğumuzu düşünmüyorum. Neyi nasıl yapacağımızı, nereden başlayacağımızı, neyi kullanacağımızı, metni nasıl organize edeceğimizi aslında hiçbirimiz tam anlamıyla bilmiyoruz diye düşünüyorum.

Ö6, konuyla ilgili olumsuz düşüncelerini "Lisans programının çok fazla yazma eğitimi önemseyemediğini sanmıyorum. Haliyle uygulamaya da gereken önem verilmiyor. Zaten sadece tek bir ders var Yazma Eğitimi adı altında. Onun dışında programın çok sığ olduğunu düşünüyorum. Bence hiç gözetmiyor." sözleriyle dile getirmiştir.

Öğrencilerden Ö1, bu konuda ölçme değerlendirme, uygulamanın önüne geçtiğini "Ben gözetmediğini düşünmüyorum. Genellikle çok sınav odaklı gidildiği için uygulamalara zaman bile ayrılmıyor." sözleriyle belirtmiştir.

Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde yazma sosyalleşmesinin ölçme ve değerlendirme aşamasındaki yerinin tespit edilmeye çalışıldığı bölümde öğrenciler ders içi ve ders sonucundaki ölçme ve değerlendirme durumlarından bahsederek görüşlerini bildirmişlerdir. Ö5, bu süreçte ölçme ve değerlendirme yeterli ve düzenli biçimde yapıldığı düşüncesini şu sözlerle aktarmıştır:

Gerek sınıf içi uygulamalarda gerek sınavlarda bütün hocalarımız bize geri bildirimler verdi. Biz bu sayede eksiklerimizi gördük, yanlış yaptığımız şeyleri gördük ya da doğru yaptığımız şeyler için onaylandık. Tabii ki bunlar bizim için inanılmaz büyük katkılar sağladı. Bu yüzden çok fazla gözetmediğini düşünüyorum.

Ö3, ölçme ve değerlendirme sürecinde yazma sosyalleşmesinin gözetildiğini "Evet. Çünkü hocalarımızın bize geri dönüş yapması, birçok konuda bize kılavuzluk yapması bunu gösteriyor." sözleriyle ifade etmiştir.

Ö8, konuyla ilgili olumsuz düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

Aslında ben bu konuda biraz kararsızım. Bunun sebebi de yazma eğitimi dediğimiz zaman sadece noktalama ya da genel Türkçe kurallarına uygunluk, anlatım bozukluğu yapmamak gibi şeyler anlaşılıyor. Aynı zamanda derste sadece sınavdaki soru ve cevapların konuyla bağlantı kurması amaçlanıyor ve öğretim teorik biçimde yapılıyor. Dolayısıyla sınavlarda da yalnızca bunlar önemseniyor. Zaten dilsel sosyalleşmeyi ölçebilecek bir sınav sistemi olmadığı için buna hayır demek istiyorum.

Ölçme ve değerlendirme sürecinin içeriksel olarak yanlış olduğunu düşünen Ö15, yazma sosyalleşmesi ile bağlantısını şu şekilde kurmuştur:

Bizim eğitim sistemimizde ölçme ve değerlendirme hep sonuç odaklıdır. Her öğrenci sonuç durumuna göre değerlendirilir. Bizler, her alanda olduğu gibi yazma sosyalleşmesinde de sonuç odaklı değerlendirildik. Ama mesela hiç süreç artı sonuç diye bir değerlendirme yapmadılar. Bu yüzden ölçme ve değerlendirme sürecinde yazma sosyalleşmesinin gözetildiğini düşünmüyorum. Çünkü yazma sosyalleşmesi sonuç değil süreç odaklıdır.

4.2.4. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Sosyalleşmesini Bir Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanmasında Lisans Eğitiminin Yeri

Öğrencilerin görüşleri “Yazma Sosyalleşmesini Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanma”, “Öğretmen Adayının Yazma Sosyalleşmesi Açısından Donanımlı Hale Gelmesini Sağlayan Kazanımlar”, “Yazma Sosyalleşmesini Ders İçi Uygulamalarda Etkili Şekilde Kullanma Becerisi” ve “Yazma Sosyalleşmesini Ders İçi Uygulamalarda Etkili Şekilde Kullanma Becerisi” bölümleri halinde çözümlenerek incelenmiştir. Görüşlerin incelenmesi sonucunda 17 adet kod tespit edilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yönelik bölümler ve kodlar Tablo 4.2.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.2.4.
Yazma Sosyalleşmesini Öğretmenlik Becerisi Olarak Kazanma

Temalar	Kodlar
Yazma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazanma	Yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazandığını düşünme Yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazanmadığını düşünme
Öğretmen adayının yazma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmesini sağlayan kazanımlar	Düşünceleri yazıya aktarmanın birçok yolu olduğunu kavrama Deneyimlemenin önemini kavrama Kendini sınırlandırmadan yazma Yazma yöntem ve tekniklerini öğrenme Bilinçli ve amaçlı yazmayı öğrenme
Yazma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili şekilde kullanma becerisi	Yazma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili kullanabilme Yazma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili kullanamama
Yazma sosyalleşmesini destekleyen dersler	Edebiyat Bilgi ve Kuramları Yeni Türk Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Okuma Eğitimi Yazma Eğitimi Konuşma Eğitimi Dinleme Eğitimi Genel Dilbilim

Bu bölümde öğrencilere toplamda 4 soru yöneltilmiştir. İlk sırada yer alan temel soruyu açıklamak ve öğrencilerin düşüncelerini daha ayrıntılı öğrenmek amacıyla öğrencilere 2,3 ve 4. sorular sorulmuştur.

Öğrencilerin yazma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazanıp kazanmadıkları ile ilgili düşünceleri alınmıştır. Öğrencilerin birçoğu, bu beceriyi elde ettikleri fakat geliştirmeleri gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Ö5, bu konuda “Nasıl uygulamam gerektiğini anladığımı düşünüyorum ama henüz harekete geçmedim. Çünkü bunun için biraz daha zamana ve uygulama

yapmaya ihtiyacım var. Ben kendimi buna hazır hissetmiyorum.” yorumunda bulunmuştur. Ö6 ise “Evet geliştirilebilir seviyede kazandım.” sözleriyle fikirlerini belirtmiştir.

Ö7, bu konu ile ilgili edindiği deneyimleri öğretmenlik yapacağı yaş seviyesine göre değerlendirerek “Evet Türkçe öğretmeni olarak 11-12 yaş çocuklara hitap edeceğim için bu konuda aldığım eğitimin yeterli olacağını düşünüyorum.” cevabını vermiştir.

Ö11, konuyla ilgili olumsuz düşüncelerini “Yazma sosyalleşmesi ile ilgili teknik bilgiler kazanmış olabilirim ama öğretmenlik becerisi olarak kazanmak, yani bunu derslerimde kullanacak şekilde kazanmak çok farklı ve daha üst düzey bir durum. Bu yüzden bunu kazandığımı düşünmüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarına, yazma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmelerini sağlayan kazanımların neler olduğu sorulduğunda birbirinden farklı cevaplar alınmıştır. Ö1 düşüncelerini “Duygu ve düşüncelerimizi yazıyla aktarabileceğimizin sonsuz biçimi olduğunu öğrendim. Bu bana yazma sosyalleşmesiyle ilgili çok şey kattı.” cümleleriyle, Ö2 ise “Derste yapmış olduğumuz etkinlikler, mesela kitapların özetlerini çıkarmak, okuduğumuz kitaplar üzerinden hocalarımızın sormuş olduğu soruları yorumlayarak cevaplamak, kendi düşüncelerimizi yazılı olarak aktarmak gibi kazanımlarım oldu.” cümleleriyle ifade etmiştir.

Ö3 kazanımını yazma süreci üzerinden değerlendirerek “Ben lisans eğitimine başlamadan önce yazmayı sonuç odaklı olarak görmüştüm ama yazma eğitimi derslerinden bizim için önemli olan asıl noktanın süreç temelli yazma olduğunu kavrayıp öğrendim.” sözleriyle ifade etmiştir.

Lisans eğitiminde yazma sosyalleşmesi ile ilgili kazandığı bilince dikkat çeken Ö5, fikirlerini “Okulda aldığım eğitim sonunda bireyin dilsel gelişimine yazma sosyalleşmesinin ne kadar etki edebileceğini gördüm. Bunu uygulamanın gerekliliği bilincine ulaştım.” şeklinde aktarmıştır.

Yazma becerisinin mantıksal gelişimini kavrayıp kazandığını belirten Ö8, düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

Yazma sosyalleşmesi aslında biraz daha uygulamaya dayalı olduğu için ben daha geliştirilebilir olduğunu düşünüyorum. Bir metin ortaya koyacağımız zaman, bizden böyle bir şey istendiği zaman genel bir çerçeve çizebiliriz. Lisansta aldığım dersler, bu konuda önce daha genel bir bakış açısı oluşturdu. Yani aslında yazmanın mantığını anladığımı söyleyebilirim.

Ö11, lisans eğitiminde edindiği birçok kazanımı şu sözlerle aktarmıştır:

Bu konuda kazancım özgürce yazmak ve bu yazdıklarımı paylaşınca daha da aslında kendimi geliştirebilir düzeyine taşıyabileceğini öğrenmek oldu. Özellikle arkadaşlarımla yazdıklarımızı paylaşmamız ya da bir yazı yazarken onu düzenli bir şekilde, sade ve anlaşılır dille yazmak, aynı zamanda Türkçe sözcük kullanmaya özen göstermek bunlar aslında kazandığım yazma becerileri arasındadır diyebilirim.

Öğrencilere yazma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili şekilde kullanma becerisinin hangi seviyede olduğu, bu beceriyi kazanıp kazanmadıkları ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Öğrencilerden bazıları bu beceriyi kazandıklarını ve bunun doğru yönlendirmeler sayesinde gerçekleştiğini aktarmıştır. Ö1 bu fikrini “Evet düşünüyorum, etkinliklerle destekleyebilirim. Çünkü hocalarımız bu konuda bizim doğru bildiğimiz birçok yanlış düzeltti ve bu alanda gelişimimizi sağladı.” cümleleriyle, Ö2 ise “Evet ben derse girdiğimde yazma sosyalleşmesi hakkında öğrencilerime yeterince destek olabilirim çünkü hocalarımız bizi yazmaya teşvik etmeselerdi ben öğrencilerime bu şeyi aktaramayabilirdim.” Cümleleriyle açıklamıştır.

Öğrencilerin bir kısmı bu konuda geliştirilebilir seviyede bir kazanım sağladığını ifade etmiştir. Ö4 konuyla ilgili fikirlerini, “Orta seviye olarak düşünüyorum çünkü iyi bir yazı için iyi düşünme gerekir. Düşünme becerisi de gelişime her zaman açıktır.” sözleriyle, Ö5 ise “Orta seviyede kullanabilirim. Aldığım eğitim buna izin verecek haldeydi. Ama kazanacağım tecrübelerle daha iyi duruma getirebilirim.” sözleriyle ifade etmiştir.

Öğrencilere yazma sosyalleşmesini destekleyen derslerin hangileri olduğu sorusu yöneltildiğinde cevap olarak birçok dersin adı geçmiştir. Öğrencilerin birçoğu lisans süresince gördüğü tüm derslerin bu alanda katkı sağladığını düşünmektedir. Ö10, bu konuda fikirlerini “Bence gördüğümüz tüm derslerin bir miktar katkısı var. Çünkü her ders yazma sosyalleşmesi becerimizi farklı bir açıdan geliştirmemizi sağladı.” sözleriyle Ö3 ise “Bütün dersler okuma sosyalleşmesinde gelişim sağlıyor, çünkü hepsi aslında birbiriyle ilişkilidir.” sözleriyle açıklamıştır.

Ö4, bu alana katkıda bulunan tek ders olduğunu “Yazma Eğitimi bence desteklemektedir.” sözüyle belirtmiştir. Ö6 ise “Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Yazma Eğitimi, Genel Dilbilim dersleri desteklemektedir.” sözleriyle fikrini açıklamıştır.

Ö11, yazma ve okumayı net bir etkileşim içerisinde olan alanlar olarak gördüğü temelini kurarak düşüncelerini “Yazma Eğitimi, Okuma Eğitimi dersleri desteklemektedir. Okuma Eğitimi, yine başkalarının yazdığını okuduğumuz için yazma eğitimini dolaylı olarak desteklemektedir. Bunlara ek olarak eleştirel okuma derslerimiz özellikle bu alanda beceri kazanmamızı sağlamaktadır” sözleriyle dile getirmiştir.

5. TARTIŞMA

Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde öğretmen adaylarına kazandırılması gereken temel becerilerin başında nitelikli okuma ve yazma gelmektedir. Ortaokul öğrencilerinin birçok okuma ve yazma kavramları ile yalnızca okul sınırları içinde buluşmaktadır ve bu becerileri kontrollü bir şekilde deneyimleme fırsatı bulmaktadır. Bu Okuma ve yazma becerileri, dilimizin en doğru hallerinin öğreticileri olan Türkçe öğretmenleri tarafından öğrencilere aktarılmaktadır. Türkçe dersleri, sınırlı bir süre ve imkan dahilinde ilerletilmektedir. Öğrencilerin dilin kullanımını, özellikle de okuma ve yazma becerilerini öğrenmeleri için Türkçe dersleri genellikle tek yoldur. Bu durumda öğretmen adaylarının söz konusu becerilerin kullanımını en iyi şekilde öğrenmiş ve aktarabilecek durumda olmalıdır. Türkçe öğretmeni adaylarının dilsel beceriler hakkındaki donanımları bu yüzden araştırmaya değer bir konudur.

Alanyazında okuma becerisi, okuma eğitimi ve yazma becerisi, yazma eğitimi ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Fakat bu becerilerin, "Okuma Sosyalleşmesi", "Yazma Sosyalleşmesi" ve tüm dil becerilerini kapsayan "Dil Sosyalleşmesi" alanında yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmada dil sosyalleşmesinin alt boyutları olan okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramları, Türkçe öğretmeni yetiştirme süreci açısından incelenmiştir.

Türkçe öğretmeni yetiştirme süreci, dil sosyalleşmesi bağlamında belirlenen ölçütlere göre incelenmiştir. İncelemede dikkat çeken noktalardan ilki, öğretmen adaylarının tamamının okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramını ilk defa araştırma için yapılan görüşmede duymuş olmasıdır. Bu durum, lisans eğitiminin farklı bakış açılarına duyarsız kaldığının göstergesidir. Öğretmen adaylarının dilin özünü anlama ve kullanmasını sağlayacak etkinliklere yeterince önem verilmemiş olduğu görülmektedir.

Türkçe öğretmeni adaylarının dilsel yetkinliğe ulaşmış olması, öğrencilerinin de bu yolda başarılı olacağına bir göstergesidir. Fakat öğretmen adayları, gerek bireysel çaba yetersizliğinden gerekse lisans eğitiminin belirli sınırlar dahilinden çıkmamasından kaynaklı olarak dilsel yetkinliğe ulaşamadıklarını düşünmektedirler. Dilsel yetkinliği sağlamanın en önemli yolu dili kullanmak ve onunla sosyal hayata uyum sağlamaktır. Bu da dil sosyalleşmesinin bize sağladığı olanakların temelidir.

Ana dilimiz açısından faydalı sonuçlar vereceği oldukça açık olan dil sosyalleşmesi alanının bu denli ihmal edilmesi, dilimizin gelişimini sınırlayacağından dolayı kabul edilebilir bir durum değildir. Bu durumda dil sosyalleşmesi kavramına gereken önemin verilmesi, dilimiz ve onun taşıyıcıları olan bizler için kesinlikle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Dil sosyalleşmesi bağlamında ele alınan okuma ve yazma sosyalleşmesinin Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecindeki yeri ile ilgili bu çalışmanın yeni araştırmalara olanak yaratarak Türkçe eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde inceleme ve bulgulara göre ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir. Sonuçlardan yola çıkılarak önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuç

Bu araştırma, Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinde dil sosyalleşmesinin okuma ve yazma sosyalleşmesi temelinde yerini belirginleştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Türkçe öğretmeni adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesi hakkında görüşleri, okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramına bakış açısına lisans eğitiminin etkileri, Türkçe öğretmenliği lisans eğitiminin öğretmen adaylarına okuma ve yazma sosyalleşmesi açısından kazandırdığı deneyimler ve Türkçe öğretmeni adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazanmasında lisans eğitiminin yeri incelenmiştir. Araştırmada 2022-2023 eğitim-öğretim dönemi içerisinde Mersin Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü 4. Sınıf öğrencilerinin konu hakkındaki görüşleri derlenerek okuma ve yazma sosyalleşmesi bağlamında belirlenen ölçütlere göre incelenip araştırma soruları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Görüşmeler öncesinde her ne kadar eşit sayıda kadın ve erkek öğrenciye ulaşılmak hedeflense de evrende daha çok kadın öğrenci yer alması ve görüşmelere katılımdaki gönüllülük esası gereğince uygulama esnasında homojen bir dağılım oluşmamıştır. Çalışma grubunun gönüllülük esasıyla seçilmesi sonucunda kadın öğrencilerin büyük çoğunluğu oluşturması, kadınların dil sosyalleşmesi bakımından kendilerini erkeklere kıyasla daha fazla geliştirmeye istekli oldukları ve bu konuda kendilerini daha çok güvendikleri sonucu çıkarılabilir. Araştırmanın bulgularına göre Türkçe öğretmeni yetiştirme süreci için görüşmeler sırasında incelenen kodların bazılarının eşit sayıda, bazılarının ise birbirlerinden çok farklı sayıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Görüşme sorularına verilen cevaplar doğrultusunda belirlenen kodların, dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir.

Okuma ve yazma sosyalleşmesinin Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecine etkisi bakımından incelenebilecek en önemli veriler, bu eğitimi alan Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleridir. Dört temel dil becerisine ait sosyalleşmesinin ortaokul seviyesindeki öğrencilere en doğru şekilde aktarılmasının yolu, aktarıcılarının yani Türkçe öğretmenlerinin bu alanda nitelikli bir yetiştirilme sürecinden geçmesidir. Bu yetiştirme sürecinin nitelikli olması, öğretmen adaylarının dil sosyalleşmesinin verilerinden yararlanabilmesine bağlıdır.

Araştırmada ele alınan temel problem durumlarından hareketle saptanan sonuçlar şunlardır:

1. Türkçe öğretmeni adayları okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramı hakkında yeterince bilgi sahibi değildir.

- Türkçe öğretmeni adaylarının neredeyse tamamı, lisans eğitimi boyunca okuma ve yazma sosyalleşmesi kavramlarıyla hiç karşılaşmamıştır. Bu durum adayların dil sosyalleşmesi bakımından gelişiminin önünde büyük bir engeldir.
- Adayların okuma ve yazma sosyalleşmesi ile ilgili tahminlerinin birçoğu kavramların gerçek anlamıyla ilişkiliyken küçük bir kısmı ise beceri alanları ve sosyalleşme kavramlarını ayrı ayrı düşünüp birleştiremeden tahminde bulunmuşlardır. Adayların, kavramların gerçek anlamlarına yakın tahminlerde bulunması, bu alanda yeterli desteği gördükleri durumda gelişime açık olduklarının göstergesidir.
- Türkçe öğretmeni adayları, okuma ve yazma sosyalleşmesi ve Türkçe eğitimi arasında önemli bir bağlantının varlığı hakkında hemfikirdirler. Fakat öğretmen adaylarının görüşleri, bu bağlantının iyiye kullanılabildiği ve kullanılmadığı bakımından ayrılık göstermektedir. Adayların birçoğu, çeşitli örneklerle ve deneyimleriyle bu ilişkinin yeterince geliştirilemediğine dikkat çekmiştir.

2.Okuma ve yazma sosyalleşmesi lisans programında kendine gereken yeri bulamamıştır. Dolayısıyla Türkçe öğretmeni adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesine bakış açısında gelişme sağlamada yeterli olamamıştır.

- Öğretmen adaylarının çoğunluğu, lisans eğitiminin okuma ve yazma sosyalleşmesi bakımından bakış açılarını geliştirmede çok büyük etki yaratabilecek potansiyelde olduğunu belirtmiştir. Fakat bu adaylar, bu potansiyelin lisans eğitiminde yeterince değerlendirilemediğini düşünmektedir.
- Türkçe öğretmeni adayları, lisans eğitimi süresince okuma ve yazma ile ilgili birçok bireysel kazanım elde etmişlerdir.

Lisans eğitimi sonucunda öğretmen adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesi açısından kendilerinde gördüğü gelişimi, birçok aday için orta seviyede kalmıştır.

3.Türkçe öğretmeni adayları; okuma ve yazma sosyalleşmesi bakımından uygulama, materyal geliştirme ve ölçme değerlendirme sürecinde yeterince deneyim kazanma fırsatı bulamamışlardır.

- Türkçe öğretmeni adayları okuma ve yazma sosyalleşmesi açısından bilinçli düşünme ve yorumlama, birbirinden farklı etkinliklere dahil olma, metin seçimini nitelikli biçimde gerçekleştirme; düşünceleri farklı şekillerde ifade edebilme, yazma sosyalleşmesine bütünsel açıdan bakabilme, düşüncelerini eksiksiz biçimde yazıya aktarma deneyimi, düşüncelerini düzenleme ve yazıda biçimsel kusursuzluğa ulaşma deneyimini yaşama fırsatını bulabildiklerini belirtmişlerdir.
- Adayların büyük bir kısmı lisans eğitimi süresince okuma ve yazma sosyalleşmesi ile ilgili materyal geliştirme deneyimlemediklerini ya da çok az deneyimlediklerini gerekçeleriyle belirtmişlerdir.

- Adayların neredeyse yarısı lisans eğitimi süresince okuma ve yazma sosyalleşmesi ile ilgili ders içi uygulama boyutunda deneyim yaşayamadıklarını ya da çok az deneyim yaşadıklarını örneklerle belirtmişlerdir.
- Adayların çoğunluğu lisans eğitimi süresince okuma ve yazma sosyalleşmesi ile ölçme ve değerlendirme boyutunda yeterli deneyim yaşayamadıklarını belirtmişlerdir

4. Türkçe öğretmeni adayları lisans eğitimi süresince okuma ve yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kullanacak yeterliliğe ulaşamamışlardır.

- Türkçe öğretmeni adaylarının bir kısmı okuma ve yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kullanacak yeterliliğe ulaştığını belirtmiştir fakat bunların geneli, bu yeterliliğin kendi çabaları sayesinde kazanıldığını belirtmişlerdir. Adayların bir kısmı ise söz konusu yeterliliğe ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.
- Lisans eğitiminde, öğretmen adaylarının okuma ve yazma sosyalleşmesi bakımından donanımlı hale gelmesini sağlayan çeşitli kazanımların bulunduğu tespit edilmiştir. Adaylar; bu kazanımlarını okuma sırasında yapılması gerekenleri öğrenme, ders içerisinde yapılan okuma etkinlikleri, farklı türlere yönelik okumalar, okuma yöntem ve tekniklerini öğrenme, okuma sonrası yapılan yorumsal sohbetler, dört temel becerinin birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğu bilinci, kişisel düşünce birikimi ile metin arasında ilişki kurma; düşünceleri yazıya aktarmanın birçok yolu olduğunu kavrama, deneyimlemenin önemini kavrama, kendini sınırlandırmadan yazma, yazma yöntem ve tekniklerini öğrenme, bilinçli ve amaçlı yazmayı öğrenme gibi örneklerle ifade etmişlerdir.
- Öğretmen adayları, okuma ve yazma sosyalleşmesini öğretmenlik becerisi olarak kazanmalarına yardımcı olan derslere Çocuk Edebiyatı, Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Yeni Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı, Okuma Eğitimi, Yazma Eğitimi, Konuşma Eğitimi, Dinleme Eğitimi, Genel Dilbilim örneklerini vermişlerdir.

Adayların genelinin fikri, Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecinin dil sosyalleşmesinin verilerinden yararlanılarak çok daha nitelikli ve hem öğretmen hem de öğrenci açısından daha yararlı bir hale getirilebileceği yönündedir. Sonuç olarak Türkçe öğretmeni adayları, lisans eğitimlerinin dil sosyalleşmesine verdiği önemi yetersiz bulmuş ve bu konuda bireysel olarak yeterli seviyeye ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.

6.2. Öneriler

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda çeşitli öneriler sunulmuştur. Söz konusu öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- 1.Trke ēretmeni adayları dil sosyalleşmesi kavramı hakkında bilgilendirilmeli, bu alanda kendilerini geliştirmeli saēlanmalıdır.
- 2.Trke ēretmenliēi Lisans programı, dil sosyalleşmesini kapsayacak şekilde dzenlenmeli ve ders içerikleri dil sosyalleşmesinin verilerinden yararlanılarak oluşturulmalıdır.
- 3.Trke ēretmeni adaylarının mesleēinde kullanacaēı uygulamaları, dil sosyalleşmesinin olanaklarından faydalanarak deneyimlemeleri saēlanmalıdır.
- 4.Trke ēretmeni adayları, dil sosyalleşmesi kavramının getirilerini gnlk hayatlarında da kullanarak bu alanda kendini geliştirmelidir.
- 5.niversite ērencilerinin lisans eēitimi boyunca yařadıēı deneyimler, onları mesleklerine hazırlayıcı nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla Trke ēretmeni adaylarının temel dil becerileri ile ilgili etkinlikler ve çalışmalara katılımı saēlanmalıdır.
- 6.Lisans eēitimi boyunca Trke ēretmeni adaylarına okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerileri açısından rehberlik edilmelidir.
- 7.Her konu, zerine konuřulduēu ve yazıldıēı lde kendi deēerini bulmaya yaklaşır. Dolayısıyla dil sosyalleşmesi ile ilgili çalışmalar yapılmalı, bu konuya verilen deēer artmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1]. Akarsu, B. (1955). *Wilhelm Von Humboldt'da dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- [2]. Akarsu, B. (1984). *Dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [3]. Akbayır, S. (2010). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- [4]. Aksan, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk anlambilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- [5]. Aksan, D. (2003). *Türkiye Türkçesinin dünü bugünü yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- [6]. Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil-ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- [7]. Akyol, H. (2006). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- [8]. Balcı, A. (2013). *Okuma ve anlama eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- [9]. Büyükkız, K., & Hasırcı, S. (2013). Ana dili öğretiminde konuşma becerisinin yeri / The importance of speaking skill in mother tongue education. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 57-63.
- [10]. Celkan, H. Y. (1991). *Eğitim sosyolojisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- [11]. Coşkun, E. (2002, Ekim). Lise hızlı okuma teknikleri öğretim programı ve uygulamalarının değerlendirilmesi. *Eğitim araştırmaları*, 3(9), 41-51.
- [12]. Doğan, M. S. (2011). Sosyalleşme, sosyal değişim ve siyasal sosyalleşme. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 31-40.
- [13]. Doğan, N. (1993). *İlk ve orta dereceli okul ders kitapları ve sosyalleşme (1876-1918)*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- [14]. Doğru, E. (1996). Dil, düşünce ve kültür arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi (TÖMER) Dil Dergisi*, 15-25.
- [15]. Ergene, O. (2014). Türkiye Türkçesinin söz varlığında hayvan adlarının organ adlarıyla ya da vücut bölümlerine ilişkin adlarla oluşturduğu deyim aktarması örnekleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 319-365.
- [16]. Ergil, D. (1984). *Toplum ve insan*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- [17]. Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- [18]. Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50-57.
- [19]. Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- [20]. Günaydın, Y., & Arıcı, A. F. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde etkileşimli okumanın konuşma becerisine etkisi. *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 673-696.
- [21]. İmer, K. (1990). Dilbilim ve anadili öğretimi. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 874-878.
- [22]. İmer, K. (2017). *Dil ve toplum*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- [23]. İprişoğlu, Z. (2007). Türkçe öğretiminde yaratıcılık Almanya'daki yeni öğretmenler: Göçmen kökenli üçüncü kuşak. *Dil Dergisi*, 21-27.
- [24]. Kanatlı, F. (2013). Temel sözvarlığı bağlamında Türkçede ve Almancada en sık kullanılan elli eylemin söz-eylem kuramı çerçevesinde dil-yapısal ve kültürel açıdan karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 733-744.
- [25]. Kanatlı, F. (2018). *Düşünsel yolculuklarım*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- [26]. Kanatlı, F., & Çekici, Y. E. (2019). Dil sosyalleşmesi bağlamında Türkçe eğitiminin geleceği. The Future of Turkish Education in the Context of Language Socialization. *Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler Sempozyumu, Cilt 1*. Ankara.
- [27]. Kaplan, M. (2016). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- [28]. Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 141-153.
- [29]. Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi-kuram ve uygulama (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [30]. Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla yaşamak/kültürlerarası iletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.

- [31]. Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim (3. Baskı)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.
- [32]. Keçik, İ., & Subaşı Uzun, L. (2003). *Türkçe sözlü ve yazılı anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [33]. Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- [34]. Köksal, A. (2003). *Dil ile ekin*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- [35]. Kula, O. B. (2012). *Dil felsefesi edebiyat kuramı-1*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- [36]. Özbay, M. (2009). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I (3. baskı)*. Ankara: Öncü Kitap.
- [37]. Özbay, M. (2011). *Anlama teknikleri: I Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- [38]. Özdemir, E. (1983). Anadili öğretimi. *Türk dili, dil ve öğretim özel sayısı*, 379-380.
- [39]. Özdemir, E. (1991). *Metin okuma ve inceleme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- [40]. Özdemir, E. (1999). *Yazınsal türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- [41]. Özkalp, E. (2007). *Sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- [42]. Özlem, D. (2012). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: Notos Yayınevi.
- [43]. Özpolat, A. (2009). *Demokratik vatandaşlık-birlikte yaşama kültürü*. Ankara: Hegem Yayınları.
- [44]. Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- [45]. Türkkahraman, M. (2000). *Türkiye'de siyasal sosyalleşme ve siyasal sembolizm*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- [46]. Ünalın, Ş. (2005). *Dil ve kültür (3. baskı)*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- [47]. Yalçın, S. K., & Şengül, M. (2007). Dilin iletişim sürecindeki rolü ve işlevleri. *Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 749-769.
- [48]. Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK 1.

1.GÖRÜŞME FORMU

1. Bir Türkçe öğretmeni adayı olarak okuma sosyalleşmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?

Türkçe için önemli bir kavram olduğunu düşünüyorum.

- Okuma sosyalleşmesi kavramıyla ilgili tahminleriniz nelerdir?

Bizim okuduğumuz bizim düşüncelerimizi, geçmişte okuduklarımızı, tecrübelerimizi, ilgi, tutum, yaş ve cinsiyet gibi özelliklerimizi okuduklarımıza yansıtmanız olabilir.

- Bu görüşme öncesinde okuma sosyalleşmesi kavramını duymuş muydunuz?

Hayır daha önce duymadım.

- Sizce okuma sosyalleşmesi ile Türkçe eğitimi arasında bir bağlantı var mıdır?

Kesinlikle var okuma sosyalleşmesi gelişmiş bir öğrenci veya bir kişi zaten Türkçe eğitiminde de bize kolaylık sağlayacaktır. Zaten dört temel dil becerisi de birbiriyle ilişkili olduğu için sadece okumak değil, o geliştiği zaman çocuğa birçok şeyi aktarabilmemiz de daha kolay oluyor.

2. Bir Türkçe öğretmeni adayı olarak yazma sosyalleşmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?

Yazma sosyalleşmesi kişinin düşüncelerini veya okuduklarını gördüklerini yazıya aktarabilmesi, aktarabilme becerisinin önemli olduğunu düşünüyorum.

- Yazma sosyalleşmesi kavramıyla ilgili tahminleriniz nelerdir?

Yazma becerisi diyebilirim.

- Bu görüşme öncesinde yazma sosyalleşmesi kavramını duymuş muydunuz?

Hayır hiç duymadım.

- Sizce yazma sosyalleşmesi ile Türkçe eğitimi arasında bir bağlantı var mıdır?

Evet az önce de belirttiğim gibi tabii ki var hani yazma sosyalleşmesi gelişmiş bir öğrencinin doğal olarak mesela en ufak bir sınavda bile düşüncelerini aktarabilmesi ve kendini ifade edebilme gücü gelişmiş oluyor.

3. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimine başladığınız ve bu eğitimi tamamladığınız zamanlar arasında okuma sosyalleşmesine olan bakış açınızda ne tür değişiklikler oldu?

Öncesinde mesela kitap okurken çok seçici davranmazdım ama mesela şu an için daha seçici davranıyorum. Artık kendimi geliştirip ilerideki öğrencilerimi de okuma sosyalleşmesi bakımından geliştirecek etkinlikler sunmam gerektiğini düşünüyorum.

- Bu iki dönem arasında okumanın incelikleri hakkında bireysel anlamda neler öğrendiniz?

Aslında okuduğum kitaplardan empati duygumu geliştirdim diyebilirim. Onun dışında okurken o döneme göre yorumlamayı, düşünmeyi yorumlamayı geliştirdim diyebilirim.

- Lisans eğitimi sonucunda okuma sosyalleşmesi bakımından yeterince geliştiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır düşünmüyorum. Onu geliştirmenin için de birçok kitap eser okumam gerekiyor bunun dışında geliştirmeye yönelik farklı uygulamalar da yapmam gerekebilir.

4. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimine başladığınız ve bu eğitimi tamamladığınız zamanlar arasında yazma sosyalleşmesine olan bakış açınızda ne tür değişiklikler oldu?

Aslında şunu diyebilirim öncesinde yazma olarak bu kadar gelişmiş bir düzeyde değildim ama eğitimim boyunca düşündüğüm zaman yazma açısından daha geliştiğimi, uzmanlaştığımı, sözcüklerin derin anlamlarını kavramaya başladığımı düşünüyorum.

- Bu iki dönem arasında yazmanın incelikleri hakkında bireysel anlamda neler öğrendiniz?

Amaçlı düşünerek yazmaya başladım.

- Lisans eğitimi sonucunda yazma sosyalleşmesi bakımından yeterince geliştiğinizi düşünüyor musunuz?

Geliştiğimi düşünüyorum ama bu gelişim yeterli değil.

5. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, okuma sosyalleşmesi açısından hangi deneyimleri kazanmanızı sağladı?

Doğrunun bir tane olmadığını kattı. Aslında duygu ve düşüncelerin fazlalığını gördüm, deneyimledim.

- Sizce lisans programı materyal geliştirme sürecinde, okuma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Hayır. Yeterince gözetmiyor.

- Sizce lisans programı ders içi uygulama sürecinde, okuma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Ben ders içi uygulamalarda, etkinliklerde okuma sosyalleşmesine yeterince önem verilmediğini düşünüyorum. Bence yetersiz diyebiliriz.

- Sizce lisans programı ölçme ve değerlendirme sürecinde, okuma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Aslında kısmen diyebilirim buna çünkü her derste bu yapılmıyor.

6. Türkçe öğretmenliği lisans eğitimi, yazma sosyalleşmesi açısından hangi deneyimleri kazanmanızı sağladı?

Yazmak sonsuz bir eylem ve duygularımızın, düşüncelerimizin sonsuz olduğu bilincini bana kazandırdı diyebilirim. Bir kelimeyi veya bir cümleyi çok farklı şekillerde ifade edebileceğimi deneyimledim.

- Sizce lisans programı materyal geliştirme sürecinde, yazma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Hayır bence gözetmiyor.

- Sizce lisans programı ders içi uygulama sürecinde, yazma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Ben gözetmediğini düşünmüyorum. Genellikle çok sınav odaklı gidildiği için uygulamalara zaman bile ayrılmıyor.

- Sizce lisans programı ölçme ve değerlendirme sürecinde, yazma sosyalleşmesini yeterince gözetiyor mu?/Ne düzeyde gözetiyor?

Evet yani ben olduğunu düşünüyorum. Programda buna yer verildiği için hocalarımız klasik soru sordukları zaman yorum ne kadar güçlü olursa hocaları etkileyen kısım da o oluyor.

7. Lisans eğitiminiz sürecinde okuma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazandığınızı düşünüyor musunuz?

Ben yeterli düzeyde geliştiğimi düşünmüyorum. Oransal olarak değerlendirecek olursam yarının biraz üzerinde kazandığımı düşünüyorum.

- Lisans öncesinde ve sonucunda okuma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmenizi sağlayan kazanımlarınız nelerdir?

Hocaların uygulamalı gösterimleri olabilir. Sürekli farklı yazarları ve türleri okumamızı öneriyorlardı, okuduğumuz eserleri yorumlatıyorlardı.

- Okuma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili bir şekilde kullanabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden?

Aslında düşünüyorum çünkü derslerde konuları ne kadar anlatırsak anlatalım, tanımlardan bahsedelim uygulamaya dönmeyince havada kalıyor. Kendim yaşadığım bu zorluğu ilerideki öğrencilerime yaşatacağımı düşünmüyorum. Bu anlamda derslerimi etkinliklerle destekleyebileceğim.

- Programda yer alan derslerden hangilerinin içeriği, okuma sosyalleşmesini desteklemede etkili olmaktadır?

Okuma, yazma, konuşma ve dinleme eğitimi dersleri okuma sosyalleşmesini desteklemede etkili oluyor. Çünkü hepsi birbirini destekliyor.

8. Lisans eğitiminiz sürecinde yazma sosyalleşmesini bir öğretmenlik becerisi olarak kazandığınızı düşünüyor musunuz?

Ben yeterli düzeyde geliştiğimi düşünmüyorum. Bunu da oransal olarak değerlendirecek olursam yine yarının biraz üzerinde kazandığımı düşünüyorum.

- Lisans öncesinde ve sonucunda yazma sosyalleşmesi açısından donanımlı hale gelmenizi sağlayan kazanımlarınız nelerdir?

Duygu ve düşüncelerimizi yazıyla aktarabileceğimizin sonsuz biçimi olduğunu öğrendim. Bu bana yazma sosyalleşmesiyle ilgili çok şey kattı.

- Yazma sosyalleşmesini ders içi uygulamalarda etkili bir şekilde kullanabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden?

Evet düşünüyorum, etkinliklerle destekleyebilirim. Çünkü hocalarımız bu konuda bizim doğru bildiğimiz birçok yanlış düzeltti ve bu alanda gelişimimizi sağladı.

- Programda yer alan derslerden hangilerinin iēeriēi, yazma sosyalleēmesini desteklemede etkili olmaktadır?

Okuma, yazma, konuēma ve dinleme eēitimi derslerinin birbirleriyle iliēkili olduēu iēin yazma sosyalleēmesini desteklediēini dēnyorum.

